

לקטים:

אוצרות, גלריה ותצוגה בבית הספר

עמי שטייניץ

אפריל, 1997

יצירה, התבוננות ופרשנות, הינם שלושה מרכיבים הפועלים הדדית במסגרת העשייה החזותית. בכל מקרה של פעילות חזותית: בסדנא, בתצוגה, בהתבוננות ובפרשנות, פועלים המרכיבים במשולב כקוראים וכמפענחים של שדה הראיה. מערכת הוראת האמנות המקובלת בבתי הספר מדגישה יותר את הצד היצירתי. ילדים בשיעורי האמנות מצוירים ויוצרים בחדרי אמנות ובכיתות. התבוננות ופרשנות מתפקדים בעיקר כמלווים משניים של היצירה המעשית.

הקמת גלריה או סביבת תצוגה בבית הספר מייצגים כיוון פיתוח חדש שנועד להעניק מרחב עצמאי מתאים להתבוננות ולפרשנות כחלק מהוראת האמנות בבית הספר. שילוב בין חדר אמנות, סביבת תצוגה, תקשורת, ביקורת ותיעוד יביא אל בית הספר את הדגם הציבורי של מוזיאונים, גלריות ותערוכות. התנסות מעשית של הילדים בכלים הייחודיים של יצירה, התבוננות ופרשנות מכינה אותם לצריכה ולהפעלה של מסגרות תרבותיות וחברתיות. הגלריה תשתלב במכלול עתידי של בית הספר שיכיל: סדנא, ספריה, מאגרי מידע ממוחשבים, מוקד מולטימדיה, עריכה, הפקה ופרסום.

בגלריה יוצגו תערוכות מתחומי אמנות שונים: צילום, אדריכלות, מייצג, וידאו, מחשב, עיצוב, פיסול, ציור ומייצב. התערוכות: תערוכות נושאות, תערוכות יחיד ותערוכות בין תחומיות, יאצרו על ידי צוותים מעורבים של תלמידים, מורים, הורים ואורחים. התערוכות יעסקו בנושאים אמנותיים, תרבותיים וחברתיים הקשורים לבית הספר ולקהילה.

התבוננות

ראיה, צפייה, התבוננות והבחנה משרתים את החישה, הקריאה, החשיבה והביטוי. המידע הנקלט בעין מתורגם לערוצי תפיסה ותודעה מורכבים. הראיה מנחה אך גם מטעה. הראיה תלויה במבנה

עדין של חושים, רגשות, תפיסה, מידע ודפוסים חברתיים, תרבותיים ואישיים. ההתבוננות מחדדת את כושר האבחנה ויוצרת הכרה והבנה למהות תפקודי הראיה. להתבוננות השלכה במישור העיוני, במישור החווייתי ובמישור הרגשי. צפייה והתבוננות משמשים כלי לאיסוף מידע, ללימוד, להתנסות וליצירה. הערוץ הפועל בין העין לבין המחשבה מנתב הדדית שאלות, תשובות ומסקנות.

העין חושפת את האדם לסדרה של חוויות חושניות וחומריות: צבעוני, מחוספס, בהיר, חלק, אטום, מתכתי, שקוף, זוהר, יבש, רטוב, סלעי, מדברי ועוד. הראיה מסגירה הבעות, תחושות ורגשות: כאב, שמחה, קור, חום, מאמץ, מנוחה, חיפזון, שלווה ועוד. ההתבוננות פועלת ככלי תקשורת המעורב בחיי היום יום, בתהליכי למידה, ובתהליכי יצירה. התרבות עוסקת בביקורת הראיה, במהות הקשר המתהווה בין העין, הרגש, המחשבה והביטוי, בתפיסת המציאות ובמשמעותה האנושית והחברתית. התרבות מציעה אופנים מורכבים של ראייה. התנסות והכרה חווייתיים של אופני הראיה השונים מגבשים ומעצבים את כלי הביקורת והחשיבה. ההתבוננות האמנותית חוקרת את הראיה ואת ביטוייה המנוגדים: מציאות, אשליה, תעתוע, דמיון, אמת, יופי, כיעור. הבנה חזותית משפרת את קריאת הסביבה, החברה והתרבות, ומאפשרת התמצאות במרחבים עשירי הדימויים המאפיינים את עידן התקשורת של ראשית המאה ה-21.

גלריה בתחומי בית הספר תביא להרחבת התפקידים האמנותיים שיוצעו לתלמידים. העיסוק האמנותי לא יסתכם בעבודה בחדר האמנות, אלא יכיל תפקידי אוצרות, כתיבה, סיקור, תיעוד, צילום, פרסום ותקשורת. מלבד העיסוק בפן המעשי של היצירה האמנותית, יכירו הילדים ויתנסו במרכיבים נוספים של החיים האמנותיים. התנסות זו תדגים את ההקשר החברתי של השפה האמנותית ואת המעבר של יצירת האמנות מהפרטי אל הציבורי. מגוון התפקידים המורחב יאפשר לילדים תנועה בין יצירה, אוצרות וכתיבה ובין עבודה אישית לעבודת צוות. גלריה, מקום או אזור תצוגה, יוצרים סדרה של תפקידים ואמצעים המציבים את ההתבוננות כמוקד הפעילות האמנותית. אל מוקד זה נשזרים מרכיבי היצירה והפרשנות. הגלריה מציגה עבודות אמנות ותערוכות. בחירת עבודות האמנות, בחירת נושאי התערוכות ובחירת אופני הייצוג, חושפים בפני התלמידים את מורכבות ההתבוננות.

בחירת עבודת אמנות והסבר המילולי המתאר את מניעי הבחירה, פותחים שיח רעיוני הכולל יסודות של ביקורת, תולדות האמנות ואסתטיקה. תצוגה ותערוכה בבית הספר מביאים בהדרגה יסודות עיוניים אלה בפני התלמידים. השיח הרעיוני מתרחב עם השלמת צדדים נוספים בהקמת תערוכה. הצבת תערוכה בגלריה, הכנת דף תערוכה או קטלוג, סיקור וביקורת בעיתון בית הספר, כתבה מצולמת בערוץ הכבלים הקהילתי, ראיונות, כתבות וביקורת במקומונים ועוד, מקיימים שיח מילולי בעקבות תערוכת ויצירות אמנות. השיח המתפתח לאורך עבודת הייצוג מעמיד בפני התלמידים סדרה של אפשרויות ופתרונות המחייבים שיקול והחלטה. הדיונים שעורכים הילדים לאורך התהליך מעלה את נקודות ההשקפה השונות וממחיש בפניהם את הקשר בין התבוננות, שיחה והבנה. הצורך לנמק, להסביר ולשכנע תומך בתקשורת הדדית בין הילדים ובין הילדים לסביבתם.

עבודת האוצרות מעודדת עבודת צוות, חלוקה, והחלפת תפקידים. תהליך האוצרות מוביל את הילדים מהשלב הפרטי והאישי של יצירת העבודות וההחלטה להציגן אל השלב הציבורי של פתיחת תערוכה, פרסום קטלוג, שליחת הזמנה, הפצת כרזה, והופעה בעיתונות כתובה ומשודרת. את המרכיבים השונים של תחום האוצרות ניתן לממש בהדרגה בהתאם לתנאים הקיימים בבית הספר. עם התפתחות עצמאות בית הספר במסגרת מערכת החינוך ועם התפתחות התפקיד הקהילתי של בית הספר, תתפתח הגלריה למוקד חברתי שישלב עבודת תלמידים, מורים והורים ויצג נושאים חזותיים הנובעים מהקהילה והסביבה.

תערוכות: התבוננות, פרשנות ויצירה.

גלריה בבית הספר תקיים פעילות אוצרותית המתבססת על עקרונות תצוגה מקצועיים המיושמים במוזיאונים ובגלריות. הייצוג, ההצבה והפרסום של תערוכות ישאף לקיים אמות מידה מקצועיות. השימוש בכלים המקצועיים מהווה מרכיב בתהליך הלימוד, ההתנסות וההכרה של מערכות חיים ציבוריות. באמצעות התערוכות יעסקו התלמידים במרחב התרבותי והחברתי שמקיימים החיים האמנותיים.

השימוש בעקרונות המקצועיים יכול להתבצע בהדרגה. ניתן להתחיל פעילות אוצרותית בקיר תצוגה ולהתפתח אל סביבת תצוגה ואל גלריה. הפתרון הרצוי נובע מהאמצעים והאפשרויות העומדים

לרשות כל בית ספר. בכל אחד מהשלבם ניתן לקיים רמה מקצועית של ייצוג. האפשרויות המקצועיות הן מגוונות ואפשר ללמוד על סמך תערוכות עכשוויות בגלריות ובמוזיאונים. הגלריות הפרטיות והציבוריות, המוזיאונים המרכזיים והאזוריים מתמודדים בקביעות עם שאלות של תוכן, תקציב, מקום, פרסום וקהל. ביקורים בתערוכות ופגישות עם אוצרים, אמנים, בעלי גלריות ובעלי תפקידים במוזיאונים, יעשירו את מאגר הידע והניסיון ויסייעו לגבש פתרונות ייצוג מתאימים בבית הספר. הקשר המקצועי עם מוזיאונים וגלריות יחזק את ההקשר התרבותי בו תפעל גלריית בית הספר ויעודד רמה גבוהה של אוצרות. גלריה בבית הספר תשלב סדרה של אפשרויות תצוגה אשר יעניקו משמעות רחבה ביותר למושג תערוכה. ההתבוננות לכשעצמה כוללת יסודות יצירתיים אותם רצוי לכלול בעבודת הגלריה. הפעלת שיטות הצבה ותצוגה מגוונות ימנעו היווצרות שיגרת תצוגה. מסגור, ולחילופין העדר מסגור, הצבה בחלל, עימוד על פני הקירות, השימוש בתקרה, הדבקת הכותרות והגרפיקה שלהן, כולם משתתפים בפעולות ההתבוננות והפרשנות. מבחינה תחומית ומבחינה נושאת עדיף לקיים מגוון רחב ביותר של אפשרויות. ניצול מרבי של אפשרויות יגביר עניין, יעשיר את הבחירה, יעודד יצירתיות ויעמיק את ההתנסות העיונית של הילדים. את התפתחות התערוכות מרעיון לתצוגה, אפשר לחלק לשלבים ולבדוק את השינויים שמחולל תהליך האוצרות לשיח של יצירתיות, התבוננות ופרשנות. רעיונות, אותם ניתן לאסוף ולתעד, העונים לכל אחת מהאפשרויות מתפתחים במהלך עבודות ההכנה. רצף של פעילות, תחומים ונושאים, בונה את נוכחות הגלריה בחיי בית הספר. ציפייה ודריכות לקראת תערוכה, תגובות, השוואות וביקורת לאחר הפתיחה, מציבים את הגלריה במוקד של דיון תוכני. התחומים והנושאים שיעסיקו את הילדים יקושרו לפעילות הגלריה ויקבלו ביטוי בתערוכות.

וידאו, מחשב, צילום, ציור, עיצוב, אדריכלות, פיסול, מייצג, מייצב, גרפיקה, אופנה, טלוויזיה וקולנוע, יהיו התחומים החזותיים שיוצגו בתערוכות או ירכיבו תערוכות נושאיות. בחירת הנושאים לתערוכות תעוגן בנושאים ובעניינים הקרובים לילדים ומשתלבים בתוכנית הלימודים. באמצעות נושאים אישיים, קהילתיים, חברתיים ובית ספריים יעסקו הילדים בתחומים חזותיים עכשוויים. הגלריה אינה כלי לתגבור הידע האמנותי בלבד, אלא, כלי עיוני וחוויתי להכרת משמעותם של האמצעים החזותיים. הכרה זו תתפתח באופן השלם יותר כאשר הנושאים לתערוכות יבחרו על ידי הילדים בהסתמך על עניינים המעסיקים אותם. המורה משמש מדריך ומנחה המציע נושאים ומסייע לבניית ההקשר

החזותי על פיו יתפתח תהליך האוצרות. ההתבוננות כחלק מתהליך אוצרות מחזקת את התפיסה הבינתחומית ותשפיע על כלל מקצועות הלימוד ופעילויות בית הספר. הפעלת הגלריה ככלי המדגיש את תכונות הראיה עשויה להשפיע על רמת הייצוג החזותי בכתיבת עבודות, בכיתה ובסביבת בית הספר. הערך החברתי והתרבותי של ההתבוננות צובר משמעות מהותית יותר כאשר, פרט לפעילות גלריינית, ניתן להבינו כגורם פעיל בכלל מערכות החיים.

תמצית

גלריה בבית הספר תחזק את יכולת התלמידים להתבונן, לבחון, להעריך, לשפוט, לבחור וליצור. באמצעות מכלול של התנסות עיונית, ביקורתית, חווייתית ואסתטית שיעברו הילדים במהלך הכנת תערוכה יבנה הקשר אמנותי, תרבותי וחברתי. תהליך האוצרות מעשיר את ההבנה האמנותית ודומה לפרשנות שמעניקים מנצחים, במאים וכוריאוגרפים ליצירות אמנות. הקשבה, התבוננות, קריאה, פרשנות ויצירה מחוללים את הרגע האנושי בו, באמצעות עבודת האמנות, מתוודעים האמן והמבצע לייצוג החדש של היצירה. לפיתוח כושרי ההתבוננות והבחירה יש משמעות תוכנית וחזותית הנוגעת לכלל תחומי הוראה.

גלריה בסביבה הלימודית

בית הספר הוא אתר לימודים הנתון במרחב אדריכלי של חללי פעילות וקירות תוחמים. מבנה בית הספר מרכיב את תמונת הסביבה בה מתרחשים הלימודים. למבנה ולמוצג בו תפקיד בעיצוב הידע, תפיסת המרחב ויכולת הקריאה החזותית של הילדים. המשמעות התקשורתית והעיונית שנושאים ייצוגים חזותיים מתרחשת גם מעבר להקשר של לימודים. הסביבה בה אנו חיים רוויה תוצרים המבקשים את תשומת הלב. יחס אוצרותי מתקדם לסביבת הלימודים ישפר את יכולת הילדים להבין ולהתמצא במערכות מסרים וסימנים. ייצוג, עיצוב ואדריכלות הינם תחומים חזותיים הקשורים מעשית ועיונית ליצירה הפלסטית ולתולדות האמנות. אוצרות בבית הספר תבנה את תשומת הלב הנחוצה לתפקידים החברתיים של סימנים חזותיים ולתולדותיהם. שילוב מחושב של מרכיבי האדריכלות, העיצוב והאוצרות בבית הספר יצביע עבור הילדים על הקשר התרבותי בין סביבה לבין קריאת המרחב.

גלריה במסגרת הסביבה הלימודית תשמש מוקד השראה לכלל הייצוג בבית הספר. גלריה בבית הספר תדגיש את הקשר בין ידע להתבוננות ואת התפקיד החויתי של ייצוגים חזותיים. התפתחויות טכנולוגיות יביאו בעתיד סביבות מדומות עתירות מידע אל הסביבה הלימודית. גלריה תשמש מוקד בו יערכו האבחנה ושיתוף הפעולה בין סביבה אלקטרונית לסביבה מוחשית. הגלריה תכיל מקום תצוגה, מאגרי מידע ותקשורת ממוחשבים, ספרייה, פינות וידאו, טלוויזיה ואולפני עריכה, סדנת אמנות, מעבדה מדעית ואולם מופעים. סביבה זו תשמש אזור לימוד וניסוי עצמאי ותהיה קשורה אלקטרונית לפינות הלימוד הגילאיות.

מצב עתידי זה מצוי בשלבים ראשונים של התהוות. התעצמות המידע ואמצעי התקשורת מחייבים פיתוח ושכלול יכולת הקריאה, האבחנה, הניסוי והבחירה של ילדים ושל בוגרים. כמויות המידע החזותי, הקולי והמילולי המעובד שחושפים התקשורת והתרבות מחייבים יכולת ניווט. התמצאות חזותית של הילדים מחדדת את המודעות, השיפוט והביטוי בשימוש במידע ובהקשריו. גלריה בבית הספר תהווה צומת למפגש חויתי של ידע, חברה, יצירה ותרבות. הקמת גלריה בבית הספר פותחת ערוצי פעולה בתחום ההתבוננות. הקריאה המתבוננת מניעה תכנים אישיים. התבוננות בגלריה ובכלל סביבת בית הספר יוצרת שיח עם עולם המושגים האישי של התלמיד. הגלריה היא על כן מקום להפעלה עצמית, אישית וקבוצתית, בו מתאפשר לילדים לפתח את המרכיבים החושיים, החווייתיים והעיוניים של ההתבוננות. המהלך של פיתוח גלריה בבית הספר יכול להתחיל בצעד קטן ובקביעת נוכחות ראשונית. במסגרת ארגון מחדש של בית הספר בעתיד תפעל הגלריה במוקד התרבותי של בית הספר.

בשנים האחרונות פיתחה הסדנא החדשה תוכנית השתלמות מורים לגלריה ולאוצרות בבית הספר. לאחר שתי השתלמויות של מורים ממחוז מרכז נפתחו גלריות, ופותחה פעילות אוצרותית בכמה בתי ספר במחוז. בהכנה נמצא ספר הדרכה להקמה והפעלת גלריה בבית הספר. התפתחות הדרגתית זו ממשיכה תהליך של הרחבת מרכיב היצירה בהוראת האמנות והרחבתו אל התבוננות, ביקורת ופרשנות.

התפקיד החברתי של גלריה בית ספרית

מבחינה חברתית מאפשרת אוצרות בבית הספר קיום פעילות צוותית, קהילתית ותקשורתית. לארגון, להקמה ולסיקור תערוכה דרושים בעלי תפקידים. תערוכה היא תוצר של עבודה קבוצתית. תאום נכון של הכלים האוצרותיים מביא את התערוכה לרמה גבוהה של תוכן ותצוגה. את התפקידים האוצרותיים השונים הדרושים להקמת תערוכה בבית הספר ימלאו ברוב המקרים הילדים. הקמת צוות אוצרות מיוחד לכל תערוכה ישתף מספר גדול יותר של ילדים בעבודת הגלריה. מעורבות של ילדים רבים בפעילות הגלריה תיצור תחושת שייכות ותגרום לחוויה אישית של פעילות תרבותית וחברתית. גלריות, מוזיאונים ותערוכות הם כלים חברתיים ציבוריים המציגים את תפיסת התרבות האנושית. גלריה בבית הספר מכירה לילדים אישית את אופן היווצרות הייצוג התרבותי ואת הקשריו החברתיים.

גלריה בבית הספר משפיעה על קריאת הסביבה של הילדים. המעבר מחלל ציבורי, אל כיתה, לספרייה, למעבדה ולגלריה מסמן מבנים אדריכליים בהם ישתמשו הילדים בעתיד במרכזים אורבאניים. תחושה מקצועית של חלל ומקום תעניק לילדים ניסיון אישי לקראת סביבה בה יפעלו כבוגרים. יכולת ההתמצאות מבוססת על כושר ראייה והבחנה של סביבה. לחוויה מרחבית של מקום חלק חשוב בביסוס הלמידה, הסקת מסקנות ופיתוח תחושת כיוון. אתר גלריה במסגרת בית הספר מחולל שינוי בסביבת הלימודים ויוצר מקום להתבוננות ולפעילות.

פעילות הורים וסיקור בתקשורת המקומית מרחיב את גבולות הגלריה אל מעבר לתחום בית הספר. ביקור הורים בשיח גלריה וכתבות בתקשורת מעניקים מעמד ציבורי לגלריה ומשלימים את משחק התפקידים שחווים הילדים. לפיתוח המעגל הציבורי של הגלריה תפקיד חשוב בבניית תחושת השייכות והחשיבות של הילדים. הקשר הציבורי שמקיימת הגלריה מביא את הילדים לשיחה ולהסברת התערוכה. שיח הגלריה במישורים הבית ספריים, הקהילתיים והתקשורתיים מדגים לילדים העברה של רעיון מהפרטי אל הציבורי. הילדים חווים את העברתו של מסר אך גם את ריבוי הפרשנויות ואופני הראיה השונים. שונות זו מגלה על בסיס התנסות אישית את האפשרות להעביר מסרים ואת מורכבות המהלך.

גלריה בבית הספר תחזק את יכולת התלמידים להתבונן, לבחון, להעריך, לשפוט, לבחור וליצור. באמצעות מכלול של התנסות עיונית, ביקורתית, חווייתית וחזותית הכרוכים בהכנת תערוכה נוסד

הקשר אמנותי, תרבותי וחברתי. הקשבה, התבוננות, קריאה, פרשנות ויצירה מחוללים את הרגע האנושי בו, באמצעות עבודת האמנות, מתוודעים האמן והצופים לייצוג החדש של היצירה. לפיתוח כושרי ההתבוננות יש משמעות תוכנית וחזותית הנוגעת לכלל תחומי הוראה. מוקד תערוכות בבית הספר המתמחה בייצוג יביא למודעות את כלל הסביבה האדריכלית של בית הספר ואת עיצוב הפנים. הפעילות בגלריה ורמת הייצוג ישפיעו על הצגת חומרי לימוד בכיתות ובמסדרונות בית הספר. גלריה בית ספרית תתעדכן בקביעות בנעשה בתחומי הייצוג בגלריות ובמוזיאונים ותאמץ את האפשרויות החדשות בתערוכותיה. על פי דגם הגלריה יוכלו כלל המורים בבית הספר ללמוד אופני ייצוג חדשים ולהתאימם לתצוגת חומרי לימוד.

גלריה בסדנא לאמנות

בשנת 1993 ובשנת 1994 קיימה הסדנא לאמנות בשיתוף עם משרד החינוך, הפיקוח על הוראת הציור והאמנות במחוז מרכז, השתלמויות מורים בנושא אוצרות בבתי ספר. תוכנית ההשתלמות התבססה על ניסיון שנצבר החל משנת 1983 בפעילות גלריית הסדנא.

הסדנא לאמנות עורכת לילדי בתי ספר בראשון-לציון פעילות העשרה בתחומי האמנות החזותית. כיתות מבתי ספר שונים בעיר פועלות בסדנא שעתיים בשבוע במשך שנת לימודים אחת. כל כיתה מחולקת לשלוש קבוצות. כל קבוצה, 12-15 ילדים, פועלת עם אמן בתנאי סדנא. האמנים המלמדים בסדנא הינם אמנים פעילים, בוגרי אקדמיות לאמנות הנוטלים חלק בחיי האמנות העכשווית בישראל ומציגים תערוכות בגלריות ובמוזיאונים. הסדנא מאפשרת לילדים להתנסות בתחומי אמנות שונים. עבודתם של אמנים עכשוויים עם ילדים מבתי ספר משמשת נקודת קשר אל מערכת הוראת האמנות בבתי הספר. שיטות עבודה המפותחות בסדנא עוברות באמצעות השתלמויות, ימי עיון ופרסומים אל כלל מערכת ההוראה.

גלריית הסדנא נוסדה חמש שנים לאחר הקמת הסדנא. ראשיתה בכוונה לצרף לצוות ההוראה מורה מתחומי התיאוריה ותולדות האמנות. הצורך לשלב את המרכיב העיוני אל עבודת הסדנא התהווה בכל תחומי פעילותה. מבחינה עיונית ומבחינה הוראתית נדרשו ידע וחומרים לשילוב תולדות האמנות בהוראת האמנות. הצורך בספרים, שקופיות, כתבי עת, פיתוח שיטות הוראה, כתיבת תוכניות

לימודים ועדכון מתודי בתחום הוראת האמנות יצר את התנאים לשילוב התחומים העיוניים בעבודה המעשית של הסדנא. בנוסף, נדרש שינוי סביבתי ומבני על מנת לאפשר הצגה והתבוננות בעבודות הילדים שנעשו בסדנא. ללא נוכחותם של מרכיבים אלה התגבר תפקודית וחזותית המרכיב של עבודה מעשית. לעובדה זו הייתה השלכה סביבתית על מראה ועל חיי הסדנא. חומרים, ציוד ועבודות בשלבי הכנה גדשו את סביבת הסדנא וביססו כיוון מסוים של הגדרת מקום. להגדרה שהתהוותה הייתה משמעות עיונית לגבי מושג האמנות ולגבי תפיסת היצירתיות. אופן העבודה ודמות הסביבה קבעו עבור הילדים תפיסה אמנותית מסוימת. הניסיון בסביבה שכזו לעבור מעבודה מעשית לשלב של התבוננות או של פרשנות היה כמעט בלתי אפשרי.

השנה הראשונה לקיום התפקיד, 1983, נוצלה בכיוונים שונים. פותחה ספריית שקופיות, נערכה עבודה משותפת עם המורים להעשרה ולתיעוד השיעורים ונבדקו אפשרויות לארגון מקום להצגת עבודות התלמידים. פיזור התפקידים בשנה הראשונה, יצר עומס עבודה שחרג מהכמות המצומצמת של שעות עבודה אשר הוקצו לתחום. עומס זה פגם באפשרות למקד את התפקיד, לחולל שינוי מהותי של דפוס העבודה בסדנא ולהשפיע על תפיסת האמנות בקרב התלמידים.

הרצון למקד את התפקיד ולהביא לביטוי משמעותי את נוכחות המרכיב העיוני בעבודת הסדנא הובילו להקמת הגלריה. הגלריה דרשה שינוי חזותי מיידי של סביבת הסדנא. הגלריה הוקמה בחלל הכניסה לבניין הסדנא. מבוא זה כלל שטחי קיר, מעברים, חלונות וכניסות לחדרים. עד להקמת הגלריה שימש המבוא כאתר נוסף לאחסון זמני של חומרים ושל עבודות. הקמת הגלריה חוללה שינוי מיידי בחזות הסדנא. המבוא הותאם להצגת תערוכות. הותקנה מערכת תאורה, נצבעו קירות, נאטמו חלונות ונוצרה סביבה מוגדרת ומוחשית במקום מרכזי במבנה הסדנא. בנוסף לשינוי המבני והחזותי של הסדנא, נקבעה הסביבה העיונית כחלק טבעי וחוויתי של הגדרת האמנות במקום. הגלריה העניקה למרכיב העיוני מעמד אדריכלי שווה בין חדרי הסדנא ויצרה מקום להתבוננות ולפרשנות של עבודות אמנות.

תוכנית העבודה שגובשה בגלריה התבססה על שלושה מעגלים: הסדנא, הקהילה ועולם האמנות. נקבעה תוכנית שנתית הכוללת הצגת עשר תערוכות במשך שנת הלימודים. תערוכה אחת בכל

חודש. תוכנית העבודה של הגלריה שזרה את שלושת מעגלי הפעילות באמצעות תערוכות שמקורן בעבודת הסדנא, מתערוכות שעניינן קהילתי וקשורות בסביבה החברתית של הסדנא, ומתערוכות הנובעות ממציאות האמנות העכשווית בישראל. השילוב של אמנות, חברה, תרבות, חינוך ותקשורת הרחיב את המשמעות העיונית של מושג הגלריה וגיבש דגם עבודה לגלריה ייעודית ומקומית. תערוכות הגלריה העניקו סיבה פרטית לאנשים בקהילה ומחוץ לקהילה לבקר בה. הגלריה הרחיבה את התפקיד האמנותי של הסדנא והדגישה את הצדדים החברתיים והקהילתיים של עבודתה.

הגלריה סייעה לסדנא להפוך למקום בתודעה המקומית ובקהילה האמנותית. מקום בו מציגים ילדים והורים מבקרים בתערוכתם, מקום המציג נושאים הקשורים בחברה ובתושביה, מקום המארח אמנים מוכרים, מקום העורך שיח גלריה בין אמנים לתושבים. הערוץ הציבורי שמקיימת הגלריה מושך תקשורת כתובה ומשודרת. התקשורת: בית ספרית, שכונתית, קהילתית או ציבורית, מפיצה את דבר התערוכה, מגבירה את המודעות לעבודת הסדנא, מוסיפה לתחושת הגאווה ומעמיקה את הרגשת השייכות של הילדים. התקשורת משמשת גם כלי הפעלה. בכתביה, בצילום ובווידיאו ניתנת לילדים האפשרות לסקור תערוכות, לכתוב ביקורות, לראיין אמנים ואוצרים, לתעד תהליכים ולצלם עבור כתבות.

שלושת העקרונות: סדנא, קהילה ועולם האמנות, התוו את הבסיס השלדי לקביעת תוכנית התערוכות. הורכבה תוכנית שנתית המעניקה מקום לכל אחד מהעקרונות ומערבת בניהם. תוכנית התערוכות שפותחה כללה תערוכות יחיד של אמני הסדנא ואמנים אורחים, תערוכות נושא בעניינים אמנותיים, תערוכות נושא חזותיות בעניינים מקומיים ותערוכות ילדים.

תערוכות יחיד

תערוכות היחיד הכילו שתי קבוצות,

א. תערוכות אמני הסדנא.

המורים בסדנא הם בוגרי אקדמיות לאמנות. תערוכה בגלריית הסדנא קושרת את העבודה האמנותית עם העבודה ההוראתית. לרשות המורים עומדת הגלריה כמקום להתנסות תצוגתית וכמקום בו פוגשים הילדים את עבודות האמנות של מוריהם.

ב. תערוכות אמנים אורחים.

גלריית הסדנא ארחה אמנים מוכרים, בעלי שם בעולם האמנות. מנשה קדישמן, משה גרשוני ויהושע נושטטיין הציגו תערוכות יחיד בגלריית הסדנא. תערוכות אלה נאצרו בתפיסה מוזיאלית ובהתייחסות נושאת והיסטורית. התערוכות הציגו נושא מסוים בעבודת האמנים ואת התפתחות הנושא לאורך השנים. בתערוכתו של מנשה קדישמן עקבו הילדים אחר התפתחות דימוי הכבשה והנוף בעבודותיו משנות החמישים ועד ראשית שנות התשעים. בתערוכתו של משה גרשוני הודגש מקומם של הכתם והכתב שהחלו בעבודותיו המושגיות בסוף שנות השישים והתפתחו עד העבודות הציוריות של ראשית שנות השמונים. תערוכות היחיד לאמנים מוכרים הדגימו לילדים את המשמעות של התפתחות חיים אמנותיים ואת גלגול הדימויים וייצוגם לאורך זמן. מבחינה קהילתית חידדה הצגת אמנים בעלי שם, את האפשרות של שוליים להצטרף אל מערכת החיים האמנותיים בישראל. האמנים, עיתונות, מבקרים מהחוץ ומבקרים מהישוב שלא ביקרו קודם לכן בסדנא הגיעו לגלריה והתוודעו לעבודתה ולסדנא.

תערוכות הנושא

תערוכות הנושא מדגימות לילדים אפשרויות של יצירת הקשרים ובחירה. תערוכת נושא כוללת עבודות של מספר אמנים ומצביעה באמצעות מחבר תערוכתי של יצירות אמנות על קיום מערכת תרבותית ומערכת חברתית. תערוכת נושא מדגישה את עבודת האוצרות: בחירת הנושא, בחירת האמנים, בחירת העבודות והצבת העבודות בגלריה.

תערוכות הנושא עוסקות בתחומי האמנות, עולם הילד וחיי הקהילה.

הנושאים האמנותיים כללו תערוכות כמו:

דימוי והבעה, פסלים ודו-ממד, אמנות ושפה, שקט ואובססיה, חומרים מצויים ועוד.

תערוכות מעולם הילד חיברו נושאים חזותיים עם מציאות הילדים:

משחקי ילדים ביצירות אמנים, במעבה התמימות, מעצבים משחקים ועוד.

תערוכות העוסקות בקהילה היו תוצאה של תהליך משותף בין הסדנא, הקהילה ותלמידי אקדמיות לאמנות. סטודנטים בתחומים שונים: אדריכלות, עיצוב, צילום ופיסול ליוו במשך שנה את הישוב ויצרו עבודות בעניינים מעשיים ודמיוניים הקשורים בו.

תערוכות ילדים

גלריית הסדנא הציגה שלושה סוגים של תערוכות ילדים. שילוב עבודות הילדים בתוכנית התערוכות נועד להעניק להם משבצת טבעית ושגרתית בלוח העבודה ולקיים עימם תהליך אוצרות על בסיס עבודותיהם.

סוגי התערוכות כללו:

א. תערוכה קבוצתית -

תערוכה שתוכננה במסגרת לוח העבודה השנתי של הגלריה. מדי שנה נבחר אחד מאמני הסדנא לערוך תערוכה עם קבוצת הילדים אותה הנחה. הילדים תודרכו כבר מראשית השנה אודות התערוכה ותהליכי האוצרות הקשורים בה. לאורך השנה התקיים תהליך עבודה משותף בין התלמידים, האמן והאוצר. תערוכת קבוצה ייצגה את תכני עבודת האמן עם הילדים. התערוכה נערכה באביב כדי לאפשר לילדים לעקוב אחר התערוכות המתחלפות לאורך השנה ולהקיש מהן לגבי הצגת עבודותיהם ואוצרות התערוכה של קבוצתם. הילדים היו מעורבים בבחירת הנושא, בבחירת העבודות, בקביעת שם התערוכה, בעיצוב דף התערוכה, בצילום העבודות, בהצבת התערוכה, בהכנת הודעות לעיתונות ובארגון הפתיחה. תערוכות הקבוצה שילבו תערוכות ילדים בלוח התערוכות הרגיל ושיקפו את שיטות העבודה וההנחיה של האמן.

ב. תערוכת נושא -

בגלריית הסדנא נערכו תערוכות ילדים בהמשך לעבודה סביב נושא מרכזי מסוים. הנושאים כללו עניינים חברתיים שונים: אקולוגיה, אלימות, אורבניזם ועוד. חלק מהנושאים נבעו מתוכנית הלימודים של הילדים בבית הספר. כמו כן נערכה תערוכה בינלאומית נודדת בנושא איכות המים בשיתוף עם ילדים מניו-יורק ומטוקיו.

ג. תערוכות סוף שנה.

לוח תערוכות שנתי בגלריה מורכב משתי תערוכות אמן\מורה, תערוכת אמן מוכר, שלוש תערוכות נושא, תערוכת קבוצת ילדים, תערוכת נושא קהילתית, תערוכת נושא - ילדים ותערוכת גמר. מכלול התערוכות יצר את המוקד העיוני של הסדנא. שם הגלריה ושם הסדנא נודעו יותר בקרב האמנים והציבור הרחב. התערוכות בהן הציגו אמנים עכשוויים נכנסו לרשימת התערוכות שבקורות החיים

ויופיעו, תוך אזכור שם הגלריה, בכל קטלוג עתידי שיכיל רשימת תערוכות בהן השתתפו האמנים. התפקידים העיוניים שממלאת הגלריה השתלבו בראשית שנות התשעים עם מגמות חדשות בתחום הוראת האמנות בבית הספר. המהלך של העשרת המרכיב היצירתי במרכיבים עיוניים התחיל להתרחש בשיעורי האמנות. מידע עיוני שולב בחדרי אמנות שאורגנו במבנה של פינות עבודה, פינות עיון ומשחק. שעתוקי יצירות, מונחים מקצועיים, שמות אמנים וקורות חייהם הועמדו לרשות התלמידים בסביבת העבודה.

השתלמות אוצרות וגלריה בבית הספר

הניסיון שצברה הסדנא באמצעות הגלריה משנת 1983 והמגמה להעשיר את הצד העיוני בהוראת האמנות בבתי הספר, הביאו בשנת 1992 לפיתוח וליישום השתלמות מורים בתחום האוצרות וחלל תצוגה בבית הספר. ההשתלמות נערכה בתאום עם משרד החינוך, הפיקוח על הוראת הציור והאמנות של מחוז מרכז. התוכנית נועדה להביא לפתיחת גלריות בבתי ספר במחוז מרכז.

תוכנית ההשתלמות שגובשה על ידי צוות הסדנא כללה מספר נושאים:

א. אוצרות: התבוננות, פרשנות ויצירה.

ב. ארגון חלל תצוגה.

ג. גלריה בבית הספר: יעוד ותפקוד.

ד. כללים לייצוג עבודות אמנות.

ה. שלבי התערוכה.

ו. הפקה, פרסום ותקשורת.

ההשתלמות נערכה בסדנא, במוזיאון תל-אביב, בגלריות לאמנות ובבתי ספר. תוכנית ההשתלמות העניקה ידע בתחום האוצרות ותרגלה אפשרויות שונות להקמת גלריה ולהפעלתה במסגרת בית הספר. התוכנית כללה הרצאות, סיורים ועבודה אישית. הפריסה השנתית של ההשתלמות אפשרה התאמה ובדיקה של חומר הלימוד מול התנאים הקיימים בבית הספר.

ההשתלמות כללה עשרה מפגשים:

א- המפגש נערך במוזיאון תל-אביב ועסק בנושאים:

1. תולדות המוזיאונים.
 2. אדריכלות מוזיאונים.
 3. מושגי יסוד בייצוג אמנות במאה העשרים.
- ההרצאות הודגמו באמצעות אוסף ומבנה המוזיאון.

ב- המפגש השני והמפגש השלישי התקיימו בסדנא החדשה. במסגרתם נידונו ותורגלו

הנושאים הבאים:

1. הסיבות להקמת גלריה בבית הספר.
2. המשמעות החברתית של גלריה קהילתית.
3. הצבה ותליית עבודות אמנות.
4. עיצוב תערוכות.
5. פרסומים ועיצוב גרפי של תערוכות.

ג- המפגש הרביעי נערך בהשתתפות קובי הראל, אוצר גלריית הסדנא, שתיאר והדגים את תהליך

הקמת תערוכה משלב הרעיון ועד למועד הפתיחה:

1. גיבוש רעיון לתערוכה.
2. מחקר.
3. מפגש עם אמנים וביקורי סטודיו.
4. בחירת עבודות ותכנון התערוכה.
5. כתיבה והפקת קטלוג.
6. הובלה, פרסום ותקשורת.
7. הצבת תערוכה ופתיחתה.

ד- המפגש החמישי נערך בבית ספר. במסגרתו נבדקו ותורגלו אפשרויות מעשיות להקמת גלריה או

מוקד תצוגה. במפגש נידונו עניינים תכנוניים ודידקטיים לגבי מיקום הגלריה וההערכות בצידוד, בתקציב ובתפעול חלל תצוגה.

ה- במפגש השישי נערך סיור גלריות, תוך מתן דגש לגלריות הפועלות במסגרת בתי ספר לאמנות. נערך סיור בגלריה של בית הספר לצילום קמרה אובסקורה, ובגלריה קלישר 5 של בית הספר לאמנות הציור בתל-אביב.

ו- במפגש השביעי חזרו המורים אל מוזיאון תל-אביב לפעילות במרכז ההפעלה לילדים של מוזיאון תל-אביב. הודגמו שיטות שונות של טיפוח התבוננות, פרשנות וידע. משחקים, כרטיסיות עבודה, מוקדי הפעלה ושיחות הוצגו כאפשרויות פעולה לתלמידים בעת תערוכה.

ז- שלושת המפגשים המסכמים הוקדשו לתרגול מעשי של הקמת תערוכה. התערוכות המודל שאצרו המורים ירדו לפרטים של רעיון, מקום, בחירת עבודות, הובלה, הצבה בחלל, תאורה, פירסום ועוד.

מעבר לאפשרות של פתיחת גלריה במסגרת בית הספר התוודעו המורים לצדדים העיוניים והיצירתיים של תחום האוצרות. את הידע האוצרותי ניתן להפעיל במסגרות רבות. תצוגת עבודות וביטוי התבוננותי יכולים להתרחש בחדר אמנות, בכיתה ובכל הפקה של הצגת חומרי לימוד.

גיל גורן, מנהל הסדנא החדשה, מרכז השתלמויות האוצרות וחלל התצוגה בבית הספר

הרקע לפיתוח הקורס היה מצב תצוגה בבתי הספר שניתן להגדירו כ-"רעש חזותי". בביקורים שערכתי בבתי ספר התרשמתי, כי מלבד דרך הייצוג שגובשה עבור חדרי האמנות, שטיחי לבד אפורים כמצע, הוצגו עבודות וקושט בית הספר באופן חובבני וללא הבנה חזותית ואוצרותית. בלטה לעין החשיבות הרבה שמעניקים מנהליות בתי הספר לקישוט ולהמחשה חזותית זאת ללא מודעות לשיטות ייצוג מקצועיות. דגש זה הגדיר את מעמד המורה לאמנות באורח המקנה חשיבות יתר לצדדים משניים של התפקיד. התפתחות חדרי האמנות והארגון מחדש של שיטת הוראת האמנות העמיקו את הפער המקצועי מול רמת הייצוג וההמחשה במסדרונות בתי הספר.

המציאות שנחשפה שיקפה מספר עובדות. למורים לאמנות לא הייתה מודעות מספקת לייחודיות האיכותית של עבודת האוצרות ולקשר האפשרי בין גלריה בבית הספר ולייצוג בסביבה הלימודית.

הגדרות הייצוג האמנותי הצטמצמו בעיקר לתצוגה של כרזות מושאלות. שילוב אוצרות ואוצרות ילדים, ערכי תצוגה בגלריה כגון: קירות, תאורה, תפיסת שטח, גרפיקה, כיתוב ותכנון ארוך טווח, נעדרו ברוב המקרים מהצד המעשי של התפקיד.

עובדות אלו קבעו את מטרות ואת אופי הקורס:

1. ניסוח ממוקד של תפקידי גלריה בית ספרית.
2. הבנת השליחות האמנותית והמקצועית אשר מביאה המורה לאמנות לבית הספר.
3. הרחבה משמעותית ועדכון של הידע הכללי והמעשי אודות אוצרות ושיטות ייצוג.
4. גיבוש תפיסה מעשית של הקורס.
5. פיתוח תהליך ממשי, במהלך הקורס, לייסוד גלריה בבית הספר.
6. סיוע פרטני בגיבוש ויישום גלריה בהתאם לאפשרויות בתי הספר.

הקורס התחיל במהלך עיוני במוזיאון תל-אביב שנועד להקנות את הכיוון המקצועי ביותר ואת ההקשר התרבותי חברתי של פעילות אוצרותית. כבר במהלך המפגש הראשון, במסגרת סביבת המוזיאון התבקשו המורים לחשוב על אזורי תצוגה אפשריים בבית הספר ולהביא למפגש הבא תרשימים, נתונים ותצלומים של מקומות. בהמשך נידונו האפשרויות האוצרותיות המגוונות להפעלת גלריה במסגרת בית הספר. הרעיונות שעלו כללו: אוצרות על ידי ילדים, תערוכות אוספי ילדים, ייצוג פרויקטים של בית הספר, מעורבות סביבתית וקהילתית, תערוכות מיצירות הורים ומורים, אוצרות על ידי הורים ומורים, תערוכות רפרודוקציות, תערוכות פיסול, מיצב, צילום, עיצוב. אפשרויות נוספות שעלו הדגישו את חשיבות התנאים הפיזיים של הגלריה. גלריה באיכות מקצועית תרכוש מעמד קהילתי ומקצועי חשוב יותר ותאפשר הזמנת אמנים מוכרים וניוד תערוכות. מהדיונים שנערכו הסתבר המעמד הקהילתי שיכולה לרכוש הגלריה, השפעתה על הייצוג החזותי בסביבת הלימודים ועל מעמד תחום הוראת האמנות.

בד בבד עם התפתחות הצדדים המעשיים של חללי התצוגה, הוארו שני כיוונים נוספים. כיוון אחד הדגיש את האיכות הייחודית לתערוכת אמנות תוך מתן תשומת לב ליצירה ולאמן. כיוון שני עסק בעיצוב תערוכות מסחריות ובאופי התקשורת, שיווקי הקובע את חזותן. ההרצאות לוו בתרגילים

מעשיים. על פי הניסיון שנרכש בשלבי הקורס הראשונים החלו המורים לגבש רעיונות מפורטים להצגת תערוכה ולפתרונות תצוגה בבית הספר בו הם עובדים. קורס אוצרות וגלריה בבית הספר נערך לאורך שנת הלימודים. בין המפגשים שנערכו אחת לחודש ערכתי ביקורים אישיים בבתי הספר כדי לייעץ למורים לאמנות לגבי פתרונות רעיוניים וטכניים הקשורים בהקמת הגלריה. הביקורים בבתי הספר שנערכו במקרים רבים בהשתתפות המנהלים/ות, חיזק את הבנת החשיבות המוקדשת לשיפור הייצוג בסביבה הלימודית ולהצגת תערוכות אמנות.

הקורס כלל סיור תערוכות בגלריות לאמנות עכשווית. בסיורים נפגשו המורים עם אפשרויות הצגה שונות ועם בעלי גלריה ואוצרים שהציגו תפיסות מגוונות, ולעיתים מנוגדות. בנוסף עדכנו הסיורים את המורים אודות מצב האמנות העכשווית. בראשית המחצית השנייה של הקורס התחילו להיווצר חללי תצוגה בכמה בתי ספר.

כמו כן הוגדרו מספר נושאים ורעיונות לתערוכות. התגבשות זו קידמה את הדיון לתחומי הכיתוב, הפרסום, הגרפיקה והתייעוד שבתהליך האוצרות.

בתאום עם מוזיאון תל-אביב הוגדרו ונוסו אפשרויות הפעילות והמשחק בתערוכות. בעזרת ההפעלות הודגשו צדדים שונים של התבוננות ולימוד בתערוכות. המפגש נועד לסייע למורים לעצב ולהתאים את תפיסת הביקור בתערוכה ואת הגישה לסוגי התבוננות שונים. המורים עברו לתכנון הפעילות הנוגעת לתערוכות שהחלו לאצור.

לקראת סוף שנת ההשתלמות היו מספר חללי תצוגה בבתי ספר מוכנים. המפגשים האחרונים נערכו בחללים אלה ואפשרו לכלל המורים בדיקה מקרוב של התהליכים שהובילו להקמת הגלריה ולהצגת התערוכה המסוימת בה ביקרו. בלטה במיוחד תערוכה שהוצגה ב- "גלריית" של בית הספר המשותף על שם סירני. חדר קטן, סמוך לחדר האמנות, הוסב באמצעים מצומצמים לחלל תצוגה מקצועי למדי. התערוכה הראשונה שהוצגה הייתה של הקריקטוריסט מושיק, חבר קיבוץ נצר-סירני. במהלך המפגש נפגשו המורים עם האמן לשיחת גלריה שהדגימה את המפגשים של האמן עם הילדים.

בסיום ההשתלמות השנייה התקיים דיון מסכם בהשתתפות המורים ושלושה אוצרי גלריות המייצגים כיווני עבודה שונים. קובי הראל, אוצר גלריית הסדנא החדשה יצג גלריה הפועלת במסגרת מוסד חינוכי, נחמה גוטליב, בעלת גלריה נגא הציגה את הפן המסחרי, ואייל בן דב מגלריה לימבוס עסק בגלריית אמנים אלטרנטיבית. מאז סיום הקורסים הוקמו גלריות בבתי ספר במחוז מרכז והנושא לא הזנח. במספר בתי ספר ניכר שינוי לטובה ביחס לתחום האמנות ולחשיבות הרמה המקצועית של התצוגה.

עקרונות להפעלת גלריה בבית הספר

לגלריה משמעות עיונית ומשמעות ביצועית הקשורים בכלל בית הספר. הסכמה, הבנה ושיתוף פעולה של ילדים, הנהלת בית הספר, צוות המורים, אנשי התחזוקה והורים מסייעים לתפקוד סדיר ופורה של הגלריה. הצלחת הגלריה והמשך קיומה קשורים בכינון תחושת שייכות בקרב התלמידים וצוות העובדים. פתיחת גלריה בבית הספר מהווה המשך לפעולות הכנה המסבירות לכלל אוכלוסיית בית הספר את תפקידי הגלריה ואת האפשרויות העיוניות, החברתיות והתרבותיות הגלומות בה. גלריה תלויה בקיום נהלים, בתחזוקה, בציוד, בתקציב ובמקום. למרות ריבוי הפרטים תשפיע מידת הנכונות הנוצרת בבית הספר על האפשרות להתחיל את פעולת הגלריה. כל בית ספר מגדיר את אופי הגלריה ואופן הפעילות המתאימים עבורו. דגמים שונים של גלריות מתפתחים בבתי הספר. כדי לעצב את פני הגלריה נדרש דיון פנימי ראשוני המתווה את תפיסת הגלריה הייחודית לבית הספר. התפתחות בתי ספר קהילתיים ומעורבות גוברת של הורים בתחומי ההוראה הופכים את הגלריה לכלי ניסוי המשתף את הילדים, בית הספר, ההורים והקהילה.

את המהלך של הפעלת גלריה ניתן לקיים על בסיס ניסיון מעשי. דברים מתבררים וניסיון נרכש תוך כדי עבודה. מבחינת מקום הגלריה, תוכן התערוכות, האמצעים האמנותיים והמשמעות החברתית תקשורתית, אפשר לפתח את פעילות הגלריה בשלבים. מקיר תצוגה דרך אזור תצוגה ועד חלל גלריה עצמאי. צבירת ניסיון תוך כדי התמודדות מעשית והדרגתית, תסייע להגדרת אופי ומבנה הגלריה הייחודיים לכל בית ספר. מעורבות רחבה של צוות המורים, הילדים וההורים בפעילות הגלריה תחזק את נוכחות הגלריה בחיי בית הספר, את אפשרויות השילוב בין תחומי ההוראה ואת השייכות הקהילתית. הגלריה מרחיבה את התפקיד התרבותי של הוראת האמנות בבית הספר. הדגשת צדדים

מחשבתיים ומתבוננים באמצעות סביבת תצוגה מגלה את המשמעות התוכנית הטמונה ביצירות. מעבר ליכולת הביטוי הטבעית של הילדים בטכניקות, בחומר ובצבע מתבררת יכולתם להתבטא באופן מקורי ובראיה חופשית אודות עבודות אמנות.

גיבוש דפוס עבודת הגלריה הבית ספרית

שני מרכיבים קובעים את גיבוש דפוס עבודת הגלריה הבית ספרית. המרכיב המעשי והמרכיב התוכני. המרכיב המעשי כולל את מקום התצוגה, גודלו, הסביבה האדריכלית, תאורה, שיטות הצבה, פרסום ובטיחות. המרכיב התוכני כולל את נושאי התערוכות, היקפן, מספרן, תהליך האוצרות, הפצת התערוכה, הפעלות ופעילות קהילתית. שני המרכיבים כרוכים זה בזה ומעצבים את פני התערוכות ואת אופי הגלריה.

גיבוש דפוס העבודה של הגלריה, הגדרת ייעודיה ואופן עבודתה חשובים מאוד ליצירת מוכנות בבית הספר לעבודה השוטפת של הגלריה. גלריה בבית הספר ממלאת מספר תפקידים ואינה דומה לגלריות רגילות לאמנות. גלריה בבית הספר משרתת את הבנת מושגי הייצוג והאוצרות ומקיימת פעילות תערוכות, תוך התחשבות מקיפה בתוכניות הלימודים, בחיי החברה ובשייכות הקהילתית של בית הספר. דפוס הפעולה של גלריה בבית הספר מציע את תחום האוצרות כתחום חזותי, המופעל באמצעות המורה לאמנות, אך מערב תחומי ידע שונים. השימוש בהתבוננות חשוב לתפיסת האמנות אך משמעותי גם ככלי חקר בין תחומי. הגלריה יוצרת אפשרות המקבילה ליכולות המולטימדיה של טכנולוגיות המחשב והתקשורת. ייצוג בגלריה פועל בין תחומית בתוכן ובמעשה. ידע רב תחומי מיוצג באמצעים חזותיים בין תחומיים המשלבים צילום, וידאו, טכסט, פיסול, ציור, מיצב, מיצג, אדריכלות ועיצוב.

עדכון ועכשוויות

הביטוי האוצרותי על מרכיביו המעשיים והתוכניים מייצג מצב תרבותי המתרחש בזירה הציבורית. מוזיאונים, גלריות ותערוכות מעדכנים את דרכי ההבעה ואת ייצוג התכנים של תערוכותיהם. באמצעות המורה לאמנות מתפתחת בגלריה הבית ספרית רמה עדכנית של עבודת האוצרות. העדכון כולל מעקב אחר תערוכות אמנות ואחר התפתחויות באופני הייצוג של תערוכות במוזיאונים למדע,

היסטוריה, ארכיאולוגיה ובתערוכות יריד מקצועיות. אנשי מקצוע מתחום העיצוב, האדריכלות, האמנות, האוצרות והמחקר עוסקים בפיתוח אפשרויות הייצוג ובתכנון תערוכות. לאמנים ולתערוכות אמנות עכשוויות השפעה על התפתחות אופני הייצוג. מעצבים אדריכלים ואוצרים העוסקים בתכנון תערוכות ובייצוגי תקשורת משתמשים ברעיונות הצבה רב תחומיים המופיעים בתערוכות אמנות עכשוויות. רמה גבוהה של עדכון, ביקור בתערוכות, עיון בכתבי עת, שיטוט באינטרנט, שיחות עם אמנים ואוצרים מאפשרים למורה לאמנות להביא אל בין כתלי בית הספר גישות מעודכנות של ייצוג. עדכון זה חיוני עבור הילדים הסופגים בדרך זו את התפקידים השונים של אמצעים חזותיים. יכולת קריאה, שיפוט וביקורת של ייצוגים חזותיים מחזקת אצל הילדים את הבנת השפעותיהם, הכרת תולדותיהם, הערכת משקלם התרבותי ואת ההתמודדות עם שפע של מידע חזותי בעידן של תקשורת ומחשבים. תפיסה חזותית מפותחת תעמיק את יכולת הביטוי האמנותית של הילדים ותשפיע על עיצוב הסביבה הלימודית. עדכון ומעקב אחר התפתחויות בתחום האמנות העכשווית ובתחומי האוצרות יקנו לילדים תחושת שייכות לשפה התרבותית חזותית הפועלת במרחב הציבורי של מוזיאונים, גלריות, המדיה המשודרת, קולנוע, אדריכלות, עיצוב, פרסום וצרכנות. קריאת השפה התרבותית מביאה למודעות את המשא ומתן הבין תרבותי היוצר אותה, ואת האפשרות להצטרף לשיח. מהלך תרבותי חדשני נובע מעימות והטמעה של מציאות מסוימת. הכרת המציאות התרבותית תסייע לילדים להבין את ההשלכה האישית שיש להתפתחות תרבותית על חייהם ותחזק את יכולתם להתערב בניסוחה. הגלריה משמשת כנציגת התרבות החזותית בבית הספר. תפקידה אינו מסתכם בהצגת תערוכות. בתוכן ובייצוג מקדמת הגלריה את הבנת המרחב התרבותי, פעולתו החברתית והשפעתו על הפרט.

תכנון ותכנים

מיקום הגלריה בבית הספר, הגדרת מספר והקף התערוכות המתוכננות מעצבים את דפוס הפעולה השנתי של התערוכות. תכנון מוקדם של תוכנית התערוכות יוצר את ההתאמה עם יכולת בית הספר להגשימן. את מועדי פתיחת התערוכות ואת נושאיהן ניתן לתאם עם מועדים ואירועים הכלולים בתוכנית העבודה השנתית של בית הספר. קיום רצוף ועקבי של תערוכות מבסס את מקום הגלריה בחיי בית הספר. משך התערוכה קובע את מספר התערוכות לאורך שנת לימודים. בקביעת משך התערוכות כדאי להביא בחשבון שתערוכה קצרת זמן אינה מעניקה הזדמנות נאותה למבקרים לצפות

בה ותערוכה ממושכת מאבדת עניין וסקרנות. משך הזמן הסביר לתערוכה הינו חודש. במידה ובית הספר מבקש לא להתמודד עם עשר תערוכות בשנה, אפשר להאריך לחודשיים, לצמצם את עונת התערוכות, להימנע מקיום תערוכות בזמן חופשות או כל פתרון אחר המתאים לבית הספר.

כל בית ספר מפתח גישה אוצרותית המתאימה עבורו. העקרונות לפיהם נבחרים נושאי התערוכות משקפים את הדיון שקדם להקמת הגלריה ואת התפתחותו. הדיון מערב מורים, הורים, תלמידים ונציגים מהקהילה וקובע את מינון ואת נושאי התערוכות. לדיון עולים נושאים תכנוניים שונים: כמה תערוכות יוקדשו לעבודות ילדים, כמה יציגו תערוכות אמנות, כמה יעסקו בנושאים הקשורים לתוכנית הלימודים, כמה יוקדשו לעניינים קהילתיים ועוד. באותה מסגרת נקבע מי יאצור את תערוכות הגלריה, אילו תערוכות יאצרו ילדים, מורים, הורים, אורחים או צוותים מעורבים. מומלץ לגוון את צוותי האוצרים על מנת לפתוח את חווית האוצרות למספר רב של משתתפים ועל מנת לעודד קנאת סופרים בין הצוותים השונים. התוכנית השלדית קובעת את הסגנון המיוחד לכל בית ספר. בקביעת התוכנית ניתן להביא בחשבון את המיקום הגיאוגרפי, הקהילתי, ההיסטורי והסביבתי ולהציג תחומי ביטוי אישי של תלמידים, מורים, הורים ותושבים.

נושאים

הצגת תערוכות נושא עיוניות מדגישה את המעמד הרב תחומי של פעילות הגלריה. פיתוח דפוסי ייצוג מתקדמים בכלל התערוכות יבטא את ההקשר האמנותי והחזותי של עבודת האוצרות. הפעילות האוצרותית בבית הספר מתרחשת בהנחיית המורה לאמנות. אופני ייצוג של תערוכות אמנות מתאימים להצגתם של נושאים נוספים. ייצוג אמנותי, מקורי ויצירתי של נושא היסטורי, ספרותי, מדעי, חברתי ועוד יוצרים שיתוף פעולה מקצועי בין תחום האמנות לתחומי דעת אחרים. פיתוח תערוכה, הצבת תערוכה, דפי תערוכה, פרסום, תקשורת ותיעוד הם אמצעים אוצרותיים המשרתים כל נושא מיוצג.

בחירת הנושאים לתערוכות מהווה חלק בתהליך האוצרות. מדי שנה, לאחר חופשת הפסח, אפשר לתכנן את תוכנית התערוכות לקראת שנת הלימודים הבאה. בחירת הנושאים יכולה, לדוגמה, להיערך על סמך הצעות שנאספו בתיבת הצעות מיוחדת. כל אחד, תלמיד, מורה והורה רשאי להציע נושא.

בחירת הנושאים תיערך על ידי ועדה משולבת בהנחיית המורה לאמנות. בית הספר יכול לפתח שיטות אחרות לבחירת נושאים. בכל שיטה רצוי לקיים בחירה של נושאים. נושאים שנבחרו לאחר דיון ושיחה קרובים יותר ללב הבוחרים. צמצום של קבוצת נושאים נבחרת מתוך היצע נרחב מרכיב את השלב הראשון בדיון פרשני על נושאי התערוכות. בחירת הנושאים מביאה בחשבון את ענייני המקום ואת דפוסי הפעולה של גלריית בית הספר. נושאים הנוגעים לחיי התלמידים, בית הספר והקהילה מחזקים את תחושת השייכות. בכל נושא מקומי טמונים הקשרים ומשמעויות אוניברסאליים. התערוכה מהווה כלי חקר לפיתוח הדיון הפרשני, לחשיפה ולגילוי של משמעויות. הנחיה של מורים, הורים ואורחים מסייעת לתלמידים האוצרים לפתח את כיוון החשיבה והייצוג מהפרטי אל הכללי.

מבחר הנושאים לתערוכות הוא בלתי נדלה. תערוכות המערבות את התלמידים ומאתגרות את תחומי היצירה והביטוי עדיפות על פני תערוכות דידקטיות ושגרתיות. להלן סדרת דוגמאות לנושאים בתחומים חזותיים שונים העשויים להתפתח מהפרטי אל הכללי: מגרשי משחקים-ילדים מתכננים מגרשי משחקים לשכונה, הבית היפה, בית החלומות של העיר, שנות האלפיים - רכבת תחתית ורכבת עילית בעירנו, בית הספר הממוחשב, דמויות בשכונה - דיוקנאות מצולמים מהסביבה הקרובה, אותיות ברחוב - כרזות, פרסומות ושלטי רחובות, הצמחים של סביבתנו - תערוכת אמנות ומדע, ממציאים משחק - תערוכת עיצוב, אני פיקאסו - ילדים מייצגים אמנים, המחשב - עולם חדש של דימויים, אופנה מקומית - תכנון וצילום, תרבויות - מזרח ומערב בשכונתנו, מסכות - תחפושות והסוואה בטבע ואצל בני אדם, קורות חיים - צילום כתיעוד, רישומים לשירי משוררים - תערוכת איורים, השכונה יוצאת למאדים - תערוכת קומיקס, מעצב מקומי - הורה או מפעל העוסקים בפיתוח מוצר מעניין, אדריכל מקומי, מארחים אמן ועוד.

תהליך האוצרות

סביב תערוכות הגלריה מתארגנות קבוצות עבודה שונות ומערבות. אוצרות מורכבת מסדרה של תפקידים: מחקר, עיצוב, פרסום, כתיבה, תיעוד, וצילום. מבנה קבוצת האוצרים פתוח לשילוב בין כיתתי, בין שכבתי, מורים ותלמידים, הורים ותלמידים, אורחים ותלמידים ועוד. מגוון התפקידים מעניק לתלמידים אפשרות בחירה. כל בחירה בתפקיד מקרבת את התלמיד לעשייה ותורמת לעבודת הצוות. המבנה הפתוח של הקבוצות יפגיש תלמידים משכבות גיל שונות, מבוגרים וילדים, סביב נושא ויעד

משותפים. הנושאים הלימודיים, החברתיים והקהילתיים יפגישו את הילדים עם דמויות נוספות ועם עניינים תכנוניים ועיצוביים הנוגעים לסביבתם. תהליך האוצרות מורכב ממחקר, איסוף, כתיבה, פרסום, הצבה, הפעלות, סיקור ופירוק. על פי התקדמות התערוכה, משתלבים הילדים בעבודת האוצרות בה בחרו. הצוות העוסק במחקר מלווה את התערוכה מראשיתה ועד סופה. צוות זה מוביל את התערוכה ומתאם את השתלבות בעלי התפקידים השונים בתהליך האוצרות.

צוות המחקר מגבש את נושא התערוכה לומד את הצדדים העיוניים והמעשיים הכרוכים בהגדרת התערוכה, באיסוף המוצגים, בהצגתם ובתיעוד התהליך. לאורך התהליך מצטרפים לצוות האחראים לעיצוב ולהצבת התערוכה, להפקה הגראפית, לפרסום ולהפעלות.

הקמת תערוכה כרוכה בהפקת סדרה של פרסומים ובקשר עם התקשורת הכתובה והמשודרת. צוות ההפקה הגראפית והפרסום מרכז את ההוצאה לאור של הפרסומים לקהל הרחב. התיווך בין התערוכה לקהל הרחב חיוני ומשמעותי. באמצעותו מנסחים ומפיצים האוצרים את כוונותיהם. תקשורת נכונה עם הקהל הרחב מסייעת לקליטת תערוכה. הפרסום והתקשורת ממלאים תפקידי הסברה שלא ניתן לכלול בגוף התערוכה. הפרסומים נועדו לאפשר לציבור רחב של צופים לחוות באופן מרבי את מרכיבי ההתבוננות והפרשנות. הפקה גראפית נכונה משרתת את הצפייה בתערוכה. טכניקות של הפרסום והתקשורת מורכבות ומהוות תחום בפני עצמו. צוות הגרפיקה והפרסום ממלא את התפקידים השונים שמחייב התחום. הבנת הקשר בין ייצוג לתקשורת והתנסות חווייתית בהם חשובים לגבי כל תחומי הדעת. חשיפה ציבורית של רעיונות ושל יצירה אישית מתרחשים בכל תחומי החיים. ייצוג של רעיונות מלווה תמיד בהיבט חזותי מסוים. דף עמדה, הודעה לעיתונות, קטלוג, הזמנה, הרצאה, הדרכה, פרסומת, צילום, וידאו ומצגת. כולם מרכיבים את הבמה עליה מתרחש החיזיון התקשורתי. חיבור העבודה האוצרותית עם המכלול הפרסומי, תקשורתי מקנה לילדים ניסיון בקשירת פעולה פרטית אל המרחב הציבורי ומחייב אותם להתמודד עם שאלות אתיות ומקצועיות הקשורות בפרסום מהימן.

כל מרכיב פרסומי המלווה תערוכה כולל הבט חזותי: גרפיקה, טיפוגרפיה, צילום ווידאו, דורשים הפעלה של שיקולים אסתטיים וכרוכים בשאלות של ייצוג. כל פרסום משרת את התערוכה אך

מתפקד כיצירה בפני עצמה. סוג וגודל אותיות, צילומים וצבע מעצבים חזות ותוכן. מערכת השיקולים המנחה את העיצוב דומה לשאלות אוצרותיות: מקום, אמצעים, תקציב, יעד, תוכן. כמו באוצרות גם בפרסום, מגבלות תקציב ואמצעים אינם בהכרח מכשול. מקוריות, המצאה ויוזמה עשויים להביא לפתרונות ייחודיים לכל בית הספר. בפרסום ובתקשורת יש מקום לאמצעים לא שגרתיים המושפעים מהאפשרויות העומדות לרשות בית הספר. מבחינת הילדים חשוב להתנסות ולהכיר את האמצעים על מנת ליצור פתרונות המשקללים רעיונות מול מציאות ואמצעים. אוסף של הזמנות קטלוגים וכל חומר פרסומי אחר ידגים לילדים פתרונות שעוצבו עבור תערוכות שונות.

פרסומים המלווים תערוכות מכילים: דף תערוכה, קטלוג, הודעה לעיתונות, כותרות לעבודות וכותרות לתערוכה, כרזה, פרסום בעיתון, קלטת קול ווידאו, שקופיות, גלויות, משחקים ועוד. כל סוגי הפרסום מופיעים בפעולות שונות של המערכת התרבותית. הפרסומים הבסיסיים אותם רצוי לקיים עם כל תערוכה הנם: דף תערוכה וכותרות. את כל הפרסומים האחרים ניתן לצרף בהדרגה על פי האפשרויות העומדות לרשות בית הספר.

צוות עיצוב והקמת התערוכה מתייחס לחומר התצוגה שנאסף ולתוכניות צוות המחקר. הצוות מתכנן את חזות התערוכה ומכין את כל האמצעים הדרושים להתקנתה. הצוות מתכנן את תנועת הקהל בחלל התצוגה ומעצב את המרכיבים העיוניים והחזוייתיים של הביקור בתערוכה. הצוות עובד בתאום עם צוות המחקר, עם האמנים והמשתתפים בתערוכות.

צוות ההפעלה וההדרכה מפתח תוכניות לביקורי יחידים וקבוצות בתערוכה. הדרכה והפעלה נאותים מעוררים למחשבה, מגלים הקשרים, מרחיבים את הראיה, מעמיקים את הפרשנות, הביקורת וההבנה. הדרכה והפעלה הבנויים על פי עקרונות של חיפוש, משחק ויצירה מעמיקים את מעורבות הילדים המבקרים בתערוכה. הצוות יצור את כל הכלים הדרושים להפעלות במהלך התערוכה. הגלריה משמשת אתר לסדרת פעולות המצטרפות לשאר האמצעים המפרשים את התערוכה. הפעלות בגלריה מכוונות בעיקר לילדים אך ניתן לתכנן הפעלות להורים ולתושבי הקהילה. פעילות מבוגרים בתערוכות בית הספר מעשירה את תפקידו במסגרת הישוב ומבססת אותו כמוקד קהילתי. ביקור עצמאי של הילדים ושל מבקרים מהחוץ בתערוכות הגלריה חשוב מבחינה חברתית ומבחינה

עיונית. תנועת המבקרים מגבשת את הגלריה כמקום התרחשות ויוצרת סקרנות בקרב ילדים נוספים לבוא ולבקר. התבוננות אישית, ביקור חוזר, כניסה בחבורות, שיחות, מביאים את הגלריה למודעות והופכים אותה לנוכחות טבעית בתמונת בית הספר. הרגלי צפייה ופעולה בתערוכות מכינים את הילדים לסיורים בתערוכות, במוזיאונים ובגלריות. הרגלי צפייה מטפחים את כללי ההתבוננות ומצמצמים את הזרות הכרוכה בביקור במוזיאונים ממוסדים. ילדים מבתי ספר אחרים וקבוצות מאורגנות של מבוגרים יכולים לערוך ביקורים מאורגנים בגלריה להשתתף בשיח גלריה, בהפעלות ובמשחקים.

הפעלות בגלריה כוללות שיח גלריה, דפי עבודה ומשחקים. שיח גלריה נערך בקבוצות ומשתמש בשיחה להצגת רשמים שונים של התלמידים ולחילופי דעות. מספר הילדים המשתתפים בשיח גלריה צריך להתאים לאפשרות של שיחה ושל מתן ביטוי לדברי לילדים. שיח גלריה מתפתח מהתייחסות לעבודה מסוימת, לקבוצת עבודות, לפרק ביוגראפי, לסיפור או לנושא. השיחה מתפתחת מסדרה של שאלות או ממשחק. לאורך השיחה רצוי לשמור על מתח וסקרנות ולא להאריך יתר על המידה.

דפי עבודה והפעלה מעודדים תגובה כתובה לתערוכה. בדפים מתבקשים הילדים לקרוא ולהגיב לשאלות תוך כדי התבוננות בתערוכה. חלק מהתגובות הרשומות יהיה קצר וינחה להתבוננות מרוכזת. לדוגמא, בציר פלוני מודבק צילום מתחת לשכבות הצבע כן\לא. חלק אחר ינחה את הילדים להשיב יותר באריכות. לדוגמא, עבודה פלונית, מדגישה את הצבע האדום. שדון חצוף רוצה להחליפו בצהוב, כיצד נשכנע אותו לשנות את דעתו? אפשרויות נוספות לדפי עבודה קשורות בהפעלה מעשית. רעיונות לדפי הפעלה ניתן לדלות מחוברות עבודה לילדים. בדפי העבודה אפשר להשתמש בתצלומים ובשעתוקי מכונת צילום. כמו כן אפשר לשלב תחומי דעת שונים. בדפי הפעלה ניתן לכלול נושאים הקשורים באסתטיקה: אלה עבודות מעניינות יותר? מה טוב בעבודה? ובסוגים שונים של ניסוחים של בחירה ושל העדפה. בביקורת: התייחסות תכנית לעבודות ולאופן הצגתם בתערוכה. בתולדות האמנות: שילוב של עבודות ודוגמאות היסטוריות ויצירת קשר בינם לתערוכה. ולפרטים ביצירה: הפעלה מעשית בדפי עבודה.

משחקים שונים, אותם אפשר למקם בנקודת הפעלה סמוך לגלריה, עשויים לקרב את תכני התערוכה והעבודות אל הילדים. בדרך של שעשוע והנאה: קלפים, הרכבה, חידות, מצא את ההבדלים, קוביות ועוד משחקים הילדים את התערוכה. מאגר המשחקים הקיים יכול לשמש מקור רעיונות ליצירת משחקים.

מפגש של ילדים ושל בוגרים עם אמנים ואוצרים האחראים לתערוכה מביא אל הקהל את הסיפור שמאחורי הקלעים, את תהליך החשיבה והעשייה ומכיר להם את הנפשות הפועלות. פגישה אישית עם יוצרים לאמנים את המניעים האישיים לפיתוח כיוון עבודה מסוים.

צוות תקשורת מיוחד פועל במקביל ובנפרד מצוות האוצרות וסוקר את הקמת התערוכה. הצוות מדווח, מפרש, מבקר ומתעד את התערוכה. הצוות מפרסם כתבות בעיתון בית הספר ובעיתונות המקומית. דיווחים מצולמים יופיעו על לוחות המודעות של בית הספר וברשת הוידאו והכבלים. הצוות מלווה את פתיחת התערוכה, עורך ראיונות עם אוצרים ואמנים, מפרסם כתבות וביקורות. כל המרכיבים התקשורתיים מבוצעים על ידי תלמידי, מורים והורים. כל אחד מהמרכיבים דורש שיתוף פעולה בין המשתתפים. אירוע התערוכה כמו כל הפקה, כרוך בתאום בין המבצעים ובהפצה לציבור הרחב. סך כל הפעולות מעניק למשתתפים נסיון מעשי אודות התפקיד התוכני התקשורתי והחברתי של פעילות תרבותית.

גלריה ואוצרות בבתי ספר, ניסיון מעשי

האפשרות לשילוב מעשי של גלריה בבית הספר נידונה במחוז מרכז החל מראשית שנות התשעים. עם פיתוח תפיסת חדרי האמנות והעשרתם בידע תיאורטי, העמיק הצורך לשלב את כלי ההתבוננות והפרשנות ואת מרחב הפעולה של תחום הוראת האמנות בבית הספר. סדרה של פעולות והשתלמויות הובילו לראשית הקמת גלריות בכמה בתי ספר במחוז. עבודת גלריית הסדנא לאמנות ברמת-אליהו, והשתלמויות מורים שנתיות שערכה הסדנא בנושא גלריה ואוצרות בבית הספר העניקו את הבסיס העיוני והתפעולי להקמת גלריה בית ספרית. בשנתיים האחרונות התחילו כמה בתי ספר לייסד גלריות. הגלריות פועלות במתכונת שונה בכל בית ספר. מספר גורמים משתתפים בעיצוב דמות הגלריה הבית ספרית. הקמת הגלריה כרוכה בשיתוף פעולה והבנה הנרקמים בין המורה לאמנות ומנהלת בית הספר. תנאי מקום, אמצעים כלכליים ותנאי עבודה משפיעים על אופי, הקף וכמות

התערוכות. מודעות כללית לניסיון הנצבר בפעולת הגלריות בבתי הספר תסייע בהפצת האפשרות בבתי ספר נוספים. סדרת הראיונות נועדה לחלק עם ציבור מורי האמנות את הסיפור האישי של כמה גלריות בית ספריות. למרות השוני בין הגלריות עולים כמה נושאים משותפים הקשורים בעיקר בהשפעת פעילות הגלריה על הילדים ועל פעילות בית הספר. הראיונות מוגשים ברצף, ללא השאלות, כסיפור המתאר את עבודת הגלריה.

נורית יואלי, בית הספר פינס, גדרה

מנהלת, רחל רוה

הרצון והמחשבה להקמת גלריה החלו לפני שלוש שנים. רצון לחשוף את הילדים לעבודות אמנות מקוריות ולתחום האוצרות. בבית הספר מתקיימת פעילות סל תרבות במסגרתו מבקרים הילדים במוזיאון ישראל ובמוזיאון תל-אביב. כל שכבה מבקרת במוזיאון פעם בשנה. אנחנו רוצים לתת יותר משלנו על מנת להגיע למכנה משותף לכולם. השתתפתי בקורס האוצרות בסדנא ומנהלת בית הספר תומכת בכיוון. קבענו כחלל הגלריה אתר המשמש כמעבר בבית הספר. מקום בו עוברים הילדים מדי יום. הגלריה נוסדה בשנת תשנ"ו.

לאחר קביעת החלל הפיזי של הגלריה התחלנו בגיבוש תוכנית התערוכות. בית ספר עובר לשמש כבית ספר קהילתי. זאת נקודת המוצא שקבענו. מבחינת האמנות רצינו לגרום לדו-שיח של אמנים מהקהילה עם הגלריה. פנינו לכל הקהילה ולא רק לאמנים שילדיהם לומדים בבית הספר. העדפנו שיהיה יותר היצע אשר ממנו אפשר לבחור. יש בכך סיכון כי לא כל דבר ראוי לתצוגה. לא הגדרנו קריטריונים אבל גם לא עומדים בתור כדי להציג אצלנו. הדברים מתהווים על סמך ידע פרטי ובהתייעצות עם המורה לציור בחוגים בגדרה. לחוג יש בוגרים שיצאו ללמוד במכון אבני ובמדרשה למורים לאמנות.

הגלריה נפתחה לפני ארבעה חודשים לאחר שהושלמו ענייני התאורה והאזעקה. תערוכת הפתיחה הציגה עבודות של גייל שרעבי, אימא לשלושה ילדים הלומדים בבית הספר. הפתיחה נערכה ביום המשפחה שהיה אירוע קהילתי בנוכחות אנשים רבים. נושא התערוכה היה "קירבה". הציורים עסקו

במשפחה וזה התאים ליום המשפחה. הגלריה, בגלל התפקיד הקהילתי, מארחת את גני הילדים בסביבה לשיח גלריה ולעבודה מעשית. גם הורים באים ומבקרים בגלריה.

התערוכה הנוכחית, עבודות של תמר ארבל, תושבת המקום. התערוכה שונה ועוסקת בחיות. נושא החיות נבחר מפני שהוא נושא אינטגרטיבי לנושא הלימודים של כיתות א ו-ב. הילדים לומדים על עולם בעלי החיים. הנושא הכיתתי נפתח בביקור בגלריה ובעבודה מעשית. התערוכה השלישית, האחרונה השנה, נבעה מתערוכת החיות ששימשה נקודת מוצא לעשרים תלמידי כיתות ב ו-ג. הילדים עוסקים בתחום האוצרות ופועלים כאוצרים וכיוצרים. הילדים קיימו תהליך חשיבה וקבלת החלטות. השאלה שעלתה בשיחות הייתה מה להציג שיהיה שונה אך יבטא המשך לתערוכת החיות. הילדים הציעו לא לעסוק בציור אלא בחומריות שונה ובפיסול. הילדים העלו הצעות שונות ובהליך דמוקרטי הוחלט מה יוצג. עלו הנושאים: עולם המים, חיות קדמוניות, האנשה, טורפים ועוד. נבחרו שלושה נושאים: עולם המים, חיות קדמוניות והאנשה. הילדים כינו זאת מוזיאון הזמן. מתחיל במים עובר לחיות קדמוניות ומתפתח לאנשים. הדיונים התרחשו בגלריה. תוך התייחסות למקום נקבע גם המבנה של מוזיאון הזמן. בגלל מגבלות מקום נקבע שהמוצגים יהיו גדולים ומספרם יהיה מצומצם. דינוזאור גדול יוצב בגלריה. כמו במוזיאון יהיו חבלים סביב המוצגים. הדינוזאור יהיה המוצג המוזיאוני העיקרי. סביבו יוצגו עבודות תלת ממדיות בגודל בינוני הקשורות לנושא הקדמוניות. הילדים יכינו כותרות כתובות ומידע על המוצגים. המידע ירוכז בקטלוג שיופק במחשב על ידי הילדים. לגבי עולם המים הוצע לילדים לעבוד על שקפים. אנחנו עדיין מתלבטים כיצד להציגם. בתלייה כמסכים או ליצור מעיין אקווריום. החלק השלישי של מוזיאון הזמן האנשה, יורכב מדמויות מאונשות של חיות שיוצבו בגלריה כצופים בתערוכה. כעת מגיע לסיומו פרק העבודה המעשית ואנו עוברים לשלב הפרסום וההצבה. אנו מדברים עם הילדים גם על עמידה בזמנים. התערוכה תיפתח לאחר חג השבועות. קבוצת הילדים שאצרה את התערוכה תארח את הכיתות בגלריה. האוצרים ישמשו כמדריכים ויסבירו את תכני התערוכה ותהליך הקמתה. בנוסף יערכו האוצרים הפעלות מעשיות בגלריה.

מאז הקמתה קבעה הגלריה נוכחות בבית הספר. לילדים קשה להיפרד מתערוכות. פעולת קבוצת האוצרות עוררה תשומת לב. ילדים אחרים בטאו רצון רב לעסוק בפעילות. יש התרגשות ורצון לעזור. מבחינת הוראת האמנות עלינו מדרגה לגבי מה שהילדים מקבלים. הילדים הכירו עבודות מקוריות,

אמנים התארחו בגלריה ושוחחו עם הילדים. הילדים למדו להכיר שאמנות מתרחשת כעת ואמנים חיים גם עכשיו. התחום של אוצרות וערוב ילדים בתהליכי בחירה מאוד חשוב. מבחינת הקהילה הגלריה פתוחה לקהל, מבקרים בה הורים או כאלה הבאים במיוחד. המסגרת הקהילתית נכונה ויש תוכניות נוספות בכיוון.

אורה בריל, בית הספר ניצנים, ראשון-לציון

מנהלת, רחל לוין

הגלריה, מקום תצוגה לתערוכות, נקבעה בחדר האמנות. הבעיה הייתה כיצד לשלב גלריה בחדר סדנה, מקום בו פועלים הילדים באופן מעשי. הקיר שוחרר מלוחות מידע שנקבעו לחילופין על דופן שולחנות העבודה. כל תוכנית הלימודים באמנות מכיתות א - ו' בנויה סביב התערוכה. שיחה עם יצירה, דו-שיח בין יצירות, דו-שיח בין יצירות בתולדות האמנות. בנוסף להפעלות באמנות פלסטית קיימות הפעלות נוספות.

התערוכות מתבססות על עבודות להשאלה, הדפסים של אמנים ישראלים מספריית הגרפוטק בבית אריאלה בתל-אביב. הנושאים לתערוכות נובעים מצרכי בית הספר ומרעיונות העולים מאוסף הגרפוטק עצמו. לדוגמא בשנת התעשייה אותרו עבודות באוסף הגרפוטק הקשורות לנושא. הילדים מעורבים בקביעת הסדר ואופן תליית העבודות, ובהפקת הקטלוג. עליהם לחשוב על רעיון לסידור התערוכה. תערוכה נמשכת כשלושה חודשים.

ההפעלות בגלריה אינן מוגבלות ליצירה מעשית בסדנא. קיימות הפעלות מתחום הכתיבה היצירתית, תנועה, מוסיקה ודרמה. לדוגמא, יומן הכתיבה כולל אפשרויות כמו: הסיפור שמאחורי היצירה, איזה יצירה ארכוש עבור אחד מבני המשפחה, האמן הצעיר יוצר יצירה שברצונו לצרף לתערוכה, ויצירה מחפשת בן זוג. אפשרויות נוספות הן: הסיפור שבין היצירות, יצירה מחפשת מסגור תואם, יצירה מחפשת שם, מסגרת מחפשת יצירה, ומיין על פי צבע, צורה ומחשבות. הכיתה עובדת בקבוצות. כל קבוצה עוסקת באחד הנושאים ומציגה את התוצאה בפני כל המליאה. משך ההפעלה שיעור פלוס .

לכל תערוכה מוקמת פינת טבע דומם מתאימה. את הפריטים המתאימים לנושא התערוכה מביאים הילדים והמורים מהבית. בדרך זו חושבים הילדים על נושאים נוספים. לדוגמא, בתערוכת חיות על נושאים כמו פוחלצים או פולקלור, בגלל הדוגמאות על גבי וילון שהוצב ברקע.

הילדים מגיבים לכל החלפת תערוכה. ישנם ילדים המתנדבים לטפל בחדר האמנות. כל תערוכה מלווה בטכסט, בכותרות ובקלטת מוסיקה. פינות ההפעלה בחדר האמנות מצוידות בסדרת הפעלות המתאימות לתערוכה. לדוגמא בפינת הרישום קיבלו הילדים דף מצולם במכונת צילום של ציור מערות המכיל תאור צפוף של בעלי חיים. הילדים התבקשו לזהות ולסמן את החיות בציור ואחר כך לבנות ציור מערות על פי החיות המופיעות בתערוכה. עם סיום העבודה מבקשים הילדים, אחד מהאחר, לזהות את בעלי החיים המופיעים ברישום. הילדים בוחרים את פינת העבודה וקובעים את אופן העבודה. הם עובדים ביחיד, בזוגות או בקבוצות, ובוחרים את הטכניקות והגדלים המתאימים להם. בעתיד מתוכננת תערוכת ילדים ואז לא תתחם התצוגה בפינת הגלריה. נבחנות גם אפשרויות נוספות כמו הזמנת אמן ותערוכות משותפות להורים וילדים.

כל מורי בית הספר, בתחומים השונים, מוזמנים לבקר בתערוכות וליישם את התערוכות בהתאם למקצועותיהם. לדוגמא, המורה לאנגלית בתערוכת התעשייה ערכה לכיתה שיח גלריה באנגלית. מחנכת כיתה א' ערכה את שיעור מאפייני הסתיו בגלריה בעת תערוכת "זה הסתיו".

שרה מרגלית, בית הספר המשותף על שם סירני, נצר סירני

מנהלת, יעל שור

הגלריה נקראת גלרית בגלל מיקומה בחדר נפרד וקטן. הגלריה פועלת ארבע שנים כחלק מהחינוך הקהילתי. הרצון הוא להציג כמה שיותר יצירות מקוריות. יצירה היא חלק מהחיים וחלק מהקהילה. האמנים המציגים אינם מפורסמים אך הם חלק מהקהילה ומוכרים על ידי הילדים. לדוגמא, רעיה פינקלשטיין, חברת הקיבוץ, מציגה עבודות בטכניקות מעורבות של ציור ושל פיסול. הרבה אנשים מהקיבוץ באו לבקר בתערוכתה בגלרית בית הספר וכתוצאה מכך ביקרו בחדר האמנות. נוצרת הכרות עם אדם יוצר בקהילה ועם עבודות הילדים.

בדרך כלל מתקיימות אחת עד שתי תערוכות בשנה. התערוכות נאצרות על ידי המורה במספר דרכים. בתערוכה של הצלם חנן גטרידה התבקשה ביתו, הגר, הלומדת בבית הספר לבחור את התמונות המתאימות לנושא הנופים והאנשים. הנושא נבע מאיכות הסביבה הנושא המרכזי של משרד החינוך באותה שנה. בתערוכה אחרת הועלה הנושא, יונה לבנה למה? , בעקבות תהליך השלום. הילדים חקרו כיצד מתהווה סמל ואת ההבדל בין מושג לבין מוצג. התערוכה התבססה על עבודות ילדים שגיבשו את היחס לנושא היונה הלבנה. בתהליך העבודה צפו הילדים בעבודות אמנות, ביקרו בפינת החי ועוד.

הגלריה הפכה לאתר זמין להמחשה. במקום להקרין שקופיות אפשר ללכת לגלריה ולראות עבודה באופן מוחשי. ניתן להתייחס לסגנון אישי, חשיפה של תהליך עבודה ושל תחומים. בתערוכות הקריקטורות של מושיק הוצגו פנקסי רישומים, הכנות לאיורי ספרים, שלבים באיור ספרים, קריקטורות פוליטיות, קריקטורות מהקהילה וקריקטורות ילדים.

ההפעלות בגלריה מתקיימות בשני מישורים: האחד, כפינת עבודה נוספת לחדר האמנות הסמוך. ילדים רשאים בזמן שעור האמנות לעבוד בגלריה. השני שיחות גלריה לכיתות צעירות שעדיין לא משתתפות בשעורי האמנות. בתערוכת הקריקטוריסט מושיק הוכן לילדים חידון בו התבקשו לזהות דמויות מהישוב, להתאים בין איור מקורי לאיור המודפס בספר, לתת כותרת לקריקטורה שהטכסט הוסר ממנה, רישום על פי התבוננות במראה מעוותת. הילדים התבקשו הביא מהבית ספרים שאוירו על ידי מושיק, קיבלו קריקטורה חלקית והתבקשו להשלימה. התערוכה קושרה לדומייה באמצעות שיחה, שקופיות ווידאו. סרט הווידאו עסק בתפקיד החברתי של הקריקטוריסט.

בתערוכת הצילום של חנן גטרידה חולקו כרטיסיות התבוננות מודרכת. לדוגמא, הילדים התבקשו להסביר מה בצילום שדות ואור יוצר את המסגרת, איזו צורה הנדסית יוצרים האורנים וכדומה. כקישור נוסף, כהרחבת הנושא התבקשו הילדים לזהות מרכיבים שונים בצילום שאחר כך קושרו אל מאפייני האימפרסיוניזם. לילדים חולקה מצלמה מדומה עם חתך מלבני דרכו יכלו לקבוע פריימים שונים. את בחירותיהם הם ציינו על גבי דף עבודה בצורת סרט צילום.

הגלריה היא אחת מארבעה חללים המשמשים את "ממלכת האמנות" בבית הספר: הסדנא הראשית, החדר השקט לעבודה עיונית, גלריה וחדרי עזר לאחסון ולעבודה. בגלריה נפגשים הילדים עם יצירות מקוריות ולא באמצעות שקופיות. האמנות הופכת לנגישה ולחלק בחיי היום יום. הצגת אמנים מהישובים בהם לומדים ילדי בית הספר משלימה צד בחיי התרבות של הקהילה. המפגש האישי של התלמידים עם יצירות אמנות יוצר אפיק חדש, בעל ערך ללמידה ולחוויה. תפיסת האמנות ככלי תקשורת מביאה לשילוב התלמידים בתהליכי אוצרות ובחירה, ולהצגת עבודות הילדים בגלריה. בתהליך האוצרות נוצרות האפשרויות לשילוב עם תחומי ההוראה השונים בבית הספר.

שוש שגיא, בית הספר מעיין, יבנה

מנהלת, שוש אגסי

בית הספר נמצא בעיר שהוגדרה כעיר פיתוח. במסגרת זו העניקה אמנות לעם שרות לפריפריה. בראש החינוך הקהילתי עמדה דר' יעל פזנר ז"ל אשר דחפה את הרעיון להגיע עם האמנות לאנשים. נוצר קשר בין בית הספר שהוא קהילתי לבין רחל שליטא מאמנות לעם. אנחנו מקבלים קטלוג של תערוכות אמנות לעם ומשתתפים בימי עיון העוסקים בתערוכות החדשות. בבית הספר פועלת ועדת תרבות המורכבת ממורה מפעילה קהילתית, מורה לאמנות, שניים או שלושה הורים פעילי תרבות וגננת. אמנות לעם מציעה מגוון פעולות הקשורות בתערוכות: אמנים ואוצרים מגיעים לשיחה והפעלות אחרות. התערוכות מלוות בקטלוגים.

נציג אמנות לעם מתקין את התערוכה. הכשרנו לוחות ניידים, מחיצות על גלגלים, וסביבה פיזית המאפשרת תליית עבודות. בית הספר מכסה את עלויות הביטוח. תערוכה בבית ספר קהילתי הופכת את התרבות לחלק מבית הספר. הילדים הם המדריכים את ההורים בתערוכה. כאשר מגיעה תערוכה חדשה צופים הילדים בהרכבת התערוכה החדשה. נוצר קשר ונערכות שיחות בין הילדים לבין מתקין התערוכה. לקראת התערוכה עובר אזור התצוגה הכנה וצביעה. אזור התצוגה ממוקם בסביבת הפעילות של הילדים הצעירים, מקום בו עוברים הורים המביאים את הילדים לבית הספר בבוקר. הילד לוקח את ההורה ומדריך אותו בתערוכה החדשה. הגלריה פועלת בארבעה מעגלי הפעלה: ילדים, הורים, מורים והציבור הרחב.

הילדים מקבלים שיח גלריה בתערוכה ופועלים במקום באמצעות תיק הפעלות. לדוגמא, בשקית מונחים פתקים. על כל פתק מצוינת מילה שונה: קונה, אוהב, לא אוהב, קונה, תולה וכדומה. הילדים מציבים ליד העבודות פתקים המשקפים את דעתם. בשיחה, מבססים הילדים את הטיעון לפתק שהציבו ליד העבודה. דפים נוספים מאפשרים לילדים ליצור דו שיח עם יצירת אמנות, לבחור שם אחר לעבודות ולהעמיק את ההתבוננות ביצירה ולרשום את תמצית היצירה. ההפעלות מונחות על פי בחירת הילדים. חדר האמנות מכיל פעילויות הקשורות בתערוכה. לדוגמא, בתערוכת כרזות נפתחה נקודת הדפס בפינת תיאטרון הצלליות. הילדים התבקשו ליצור כרזות הקשורות בסיפור כיפה אדומה. הם פיתחו כרזות כמו, אסור לדבר עם זרים, אסור לרדת מהשביל וכדומה.

מעגל נוסף הוא מעגל המורים. כל מורי בית הספר משתתפים בשיח גלריה עם המורה לאמנות. השיח בגלריה מעניק חשיפה לרקע העיוני של תחום הוראת האמנות ומחזק את ההכרה המקצועית בתחום. ההורים באים לשיח גלריה ולפעילות עם הילדים בשעות אחר הצהרים. מבחינת הפצת מידע להורים אודות המתרחש בבית הספר, הפכה הגלריה לכלי חשוב. אל מעגל ההורים מצטרפות גננות המביאות אחר כך את ילדי הגנים, אוכלסית העתיד של בית הספר, לשיח גלריה ולפעילות בבית הספר. הפעילות ממשיכה גם בגני הילדים. מעגל נוסף מכיל את הציבור הרחב המגיע בערב לפעולות שונות בבית הספר ומבקר בתערוכה. כמו כן מגיעים מורים לאמנות מהמחוז.

בשנת לימודים אחת מתקיימות שתיים עד שלוש תערוכות. זמן התערוכות הוא עד חנוכה ובין חנוכה לפסח. באמצעות הגלריה מקבלת האמנות משמעות אחרת. הצד החווייתי עוזר להורים וילדים להבין את משמעות העבודה האמנותית. באותה הזדמנות מבקרים גם בחדר האמנות. במסגרת תערוכות דיוקן ערכנו פעילות עם ההורים. לאחר שיח גלריה אודות התפקיד המנציח של האמנות המסורתית עד להמצאת המצלמה, יצאו ההורים והילדים לפעילות משותפת של ציור על המדרכות אשר תועד במצלמת וידאו. העבודות בסופו של דבר נמחקו, ו-"דיוקן" הפעילות הונצח בוידאו. כך אפשר היה לחוות תפקודים חדשים וזווית ראייה שונה של האמנות כיום.

מפגש של הילדים עם יצירות מקוריות חשוב מפני שביקור חד פעמי לשעה במוזיאון אינו מספיק, ולא בונה קשר בין התלמיד לעבודות האמנות ולמוזיאון. גלריית בית הספר מאפשרת קשר לזמן ארוך עם

העבודות. ההתחברות ליצירות נעשית לפי קצב אישי וצפייה חופשית ללא תלות במורה או בזמן נתון. האמנות הופכת לחלק מחיי היום יום של בית הספר. הגלריה הופכת גם לסביבת לימודים חדשה. שיעורים בתחומי מדע ובתחומים אחרים נערכים בסביבת הלימודים של התערוכה. העבודות המקוריות מאפשרות מפגש עם החומרים ועם תחומי יצירה כמו פיסול, צילום ומייצבים. הצבת התערוכות קובעת נוכחות פיזית משתנה בסביבה. העבודות קובעות מסלולי הליכה חדשים לילדים בסביבת הלימודים.

סיגל בן עזרא, בית הספר איתמר, ראשון-לציון.

מנהלת, ליבנה סביר

לאחר ההשתלמות, גלריה ואוצרות בסדנא החדשה לאמנות, נוצרה המודעות להקמת הגלריה. ליבנה סביר, המנהלת אמצה את הרעיון והתחלנו במימוש. המטרה הייתה לשלב את הגלריה בתוכנית הלימודים. בשנת הלימודים 94\95 התחלנו לתכנן את פעילות הגלריה במסגרת שיעורי האמנות של שכבת כיתות ו'. בדיעבד הגענו למסקנה שכיתות ו' מסיימות את בית הספר ולכן כדאי להעביר את התוכנית לכיתות ה' ולכיתות ד'.

חלל הגלריה נקבע, בהתאם לתנאי בניין בית הספר, במסדרון קומת הקרקע מול חדר האמנות. ארבעה זוגות של לוחות עץ המחברים כאקורדיון הוצבו לאורך קטע קיר במסדרון. הלוחות ניידים וניתן לשנות את מיקומם. לכל לוח נקבעה תאורה באמצעות ספוט המחובר במוט ברזל לחלק העליון של הלוח. הלוחות משמשים כמוקדי תצוגה אליהם ניתן להוסיף מוצגים בקירות הסמוכים לאזור שנקבע כגלריה.

כל תלמיד קיבל דף מידע ודף עבודה בעניין תהליך האוצרות והקמת הגלריה. נושא התערוכה נקבע עבור הילדים מראש. בדף המידע פורטו התחומים השונים בהם יעסקו הילדים. לדוגמא, נושא התערוכה הוא עיצוב. ילדי כיתות ו' עסקו בעיצוב עטיפה לתקליטור, כיתות ה' עיצבו כריכה לספר. הספרים עסקו בסיפורים עממיים, נושא אינטגרטיבי לשיעורי ספרות בכיתה. דף המידע הכיל גם פרוט תהליך האוצרות עד פתיחת התערוכה. תהליך זה אמורים התלמידים לקיים בשלבי האוצרות הנתונים. הדף ביקש מהילדים לחקור מושגים כמו: מוזיאון, גלריה ותערוכה. שאלות נוספות נבעו

מנושאים אלה. לדוגמא, מה השתנה בקהל המבקרים ובמוצגים במוזיאונים בעבר ובהווה? היכן מוקמו מוזיאונים בעבר ובהווה ואיזה סוגי מוזיאונים קיימים? השאלות פותחו על סמך מקורות כמו האנציקלופדיה העברית ומילונים. על סמך המקורות הגיעו הילדים למונח אוצר רק במשמעות אוצר במובן מטמון. תפקיד האוצר לא אותר על ידם במקורות. כתוצאה מכך הדיון במושג התרחש בכיתה. עבודת האוצר נידונה בהתאם לרשימת התפקידים בדף המידע.

בתום התהליך העיוני התחילו הילדים להכין את המוצגים לתערוכת העיצוב. השלב הראשון התמקד בהכנת סקיצות רעיוניות במספר רב. מבין הסקיצות נבחרו ומוינו העבודות המיועדות לתערוכה. למורה נשמרה הזכות להשפיע על בחירת העבודות בהתאם לרמת ההשקעה המקצועית והמקורית של הילדים. עם השלמת העבודות הסתבר שלחץ זמן והקף המשימות אינם מאפשרים השתתפות כל הילדים בכלל תהליך האוצרות. מטלות כמו: הבחירה הסופית של עבודות לתערוכה, תכנון ההצבה, הכנת כתוביות, פרסום התערוכה והקטלוג, הזמנה ופרסום חוצות, פתיחת התערוכה כולל מארחים, מכוונים ושומרים. לצורך כך הוקמה קבוצת אוצרות ייחודית הפועלת בשעה שבועית שמעבר לתוכנית הלימודים. דבר הקמת הקבוצה פורסם על גבי לוח מודעות. הילדים התבקשו להירשם על פי נושאי עבודה מסוימים: בחירת עבודות, סידור התערוכה, גרפיקה ועוד. לקבוצה נרשמו, מיוזמתם, שלושים ילדים. בפועל מגיעים לפעילות חמישה עשר ילדים. ילדים מקבוצת האוצרות הנוכחית יהוו את הצוות המוביל של תהליך האוצרות בשנה הבאה.

ועוד גלריות...

גלריות ותערוכות קמו מאז השתלמויות הסדנא החדשה לאמנות בעוד בתי ספר במחוז מרכז. תהליך האוצרות משתלב יותר ויותר בתחום הוראת האמנות בבתי הספר. כיוון התפתחות מעיד על המגמה הייחודית שמעצב כל בית ספר. להלן סקירה תמציתית של תהליכי אוצרות במספר בתי ספר נוספים במחוז.

מנהלת, שרה גושן

מורה לאמנות, מישל סמרס-לאן

הגלריה הוקמה בשנת הלימודים תשנ"ד במקלט עילי שהוכשר לתצוגה. הגלריה מציגה תערוכות שאוצרים ילדים, תערוכות מושאלות ותערוכות הורים. הכיתות פועלות בגלריה במסגרת שעורי האמנות. הפעילות, אישית וקבוצתית, משלבת דפי הפעלה, משחקים והדרכות. ילדי כיתות ה'ו' אוצרים את התערוכות. תהליך האוצרות כולל: גיבוש רעיון, תכנון ופיתוח, שיווק ומשוב. הילדים לועדות: תכנון, יחסי ציבור, דפוס וביצוע. לכל ועדה אחריות משלה ואיש קשר לועדות האחרות. בנוסף למרכיבים האמנותיים והאוצרותיים: פיתוח כלי ההערכה, צריכה נבונה של אמנות, פגישות עם אמנים ומפגש ממשי עם עבודות אמנות, רוכשים הילדים ערכים חברתיים: אחריות אישית וקבוצתית, סבלנות וסובלנות ופיתוח כישורי חיים.

מאז הפעלת הגלריה נרכש ניסיון והופקו לקחים: כתות ה' נקבעו כשכבת הגיל המתאימה לתהליך האוצרות, הוחלט להצטרף לתכנית המנויים של מחלקת תערוכות ניידות במוזיאון תל-אביב, להזמין את הורי השכבה האוצרת והורים בכלל לפתיחת התערוכות, להוסיף מוצגים המפעילים את הצופה, לקיים פעילות הורים וילדים בגלריה ולערוך שיח גלריה למורי בית הספר. הקשר בין המורים לגלריה הביא להתפתחויות נוספות: השתלמות מוסדית בנושא שילוב היצירה האמנותית בתהליך הלמידה, הקמת צוות חשיבה למפגש בין האמנות למקצועות הוראה אחרים, תאום פעילות הכיתות בגלריה והכנת דפי עבודה משותפים, בינתחומיים, על ידי צוות החשיבה.

בית הספר הקהילתי ע"ש שזר

מנהלת, אסתר אלוני

מורות לאמנות, לילי פדר, אורית פולק

בבית הספר הוקמו שלוש גלריות. גלריה מרכזית בקומת הכניסה, גלריית רפרודוקציות בקומה השניה וגלריית אוספים של אמנות ישראלית בקומה השלישית. הגלריה המרכזית מציגה שלוש עד ארבע תערוכות הנאצרות ידי הילדים. גלריית הרפרודוקציות חושפת את הילדים ליצירות אמנות בנושאים

שונים. תערוכות הרפרודוקציות מתחלפות אחת לחודשיים ונאצרות על ידי המורות לאמנות. הגלריה השלישית, לאוספי אמנות ישראליים מציגה אוסף קבוע של עבודות ושני לוחות קיר בנושא- הכר את האמן.

תהליך האוצרות בגלריה המרכזית כולל את בחירת שכבת הגיל המתאימה על ידי המורות, בחירת נושא וחלוקתו, איסוף ובחירת מוצגים, הצבת העבודות, הכנת כותרות לעבודות, הפקת קטלוג, הזמנה, ותיעוד. התערוכות מציגות נושאי חתך שנתיים: תקופה או אמן בתולדות האמנות, נושא שנתי כמו שנת התעשייה, או נושא בינתחומי כמו תנו לחיות לחיות שנלמד באמצעות תחומי הטבע, טכנולוגיה, מוסיקה, דרמה, ספרות והאמנות. באמצעות הגלריות נחשפים הילדים למשמעות עבודת המוזיאון, ולחשיבות של אופני ייצוג נאותים. הזמנת הורים לתערוכה, תכנון שיח גלריה, השפעת הגלריה על עיצוב בית הספר והשילוב המקצועי הבינתחומי בתערוכות ממחישים את תפקידה הרחבי.

בית הספר שיפר, פתח-תקווה

מנהלת,

מורה לאמנות, שושנה גבעון

גלריות הוקמו במסדרונות ליד כל שכבת כיתות. בכל גלריה מוצגות שלוש עד ארבע תערוכות בשנה המציגות לילדים שני אמנים ושני נושאים המשתלבים במקצועות הוראה נוספים. הגלריה מאפשרת מפגש עם יצירות אמנות ופעולה אינטגרטיבית. הגלריות מלוות את הילדים במשך כל שנות שהותם בבית הספר לאורך כל שעות הלימודים.

בית הספר ידל"ן, ראשון-לציון

מנהלת, זהבה זומר

מורה לאמנות, יפה חן-ציון

הגלריה הקטנה ממוקמת כחלק ממרחב חדר האמנות במסדרון המוליך אל חדר האמנות. הגלריה הקטנה מהווה שלב לקראת פתיחת הגלריה הגדולה העתידית. גלריה זו תוקם בקומה השניה ובמעלה המדרגות. מרחב הגלריה הקטנה תלוי במבנה המסדרון. יש בו שני קירות מקבילים: בקיר אחד קבועות שלוש דלתות לכיתות, ובקיר ממול קבועים חלונות גדולים. החלונות משמשים כמקור אור ומתחתם קבועים לוחות סלוטקס עליהם עורכים התלמידים תערוכות מתחלפות של עבודותיהם. הלוחות קבועים בקיר בגובה הילדים באופן המאפשר לילדים, לאחר הדרכה, לתלות את העבודות בכוחות עצמם. ממול בקיר המקביל נקבעו ארבעה לוחות סלוטקס מצופים בשטחי קיר אפורים עליהם מוצגות תערוכות נושא. בשנת הלימודים תשנ"ו הוצגו תערוכות של אמנות יהודית ואמנות ישראלית. המוצגים התבססו על שעתוקים (רפרודוקציות).

בנוסף לגלריה מורכב חדר האמנות ממרחב ידע וממרחב סטודיו. הילדים נעים ממרחב הידע אל מרחב הגלריה ופועלים באמצעות כרטיסיות עבודה. בגלריה מוצבים שולחנות לעבודה על הכרטיסיות. הכרטיסיות מנחות את הילדים להתבוננות ולהתנהגות בגלריה ובמוזיאון. לאורך הקיר מוצבים גם שולחנות לתצוגת עבודות תלת ממדיות שיוצרים הילדים. בשנה החולפת הוצגו על השולחנות תבליטי חימר בנושא מסכות עמים לקראת פורים, חנוכיות, כדים וסביבונים מעוצבים מחומרי אריזה, נייר וקרטון, ויוני שלום מנייר וחוטי תיל לקראת יום ירושלים.